

RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 190 (6).**

1923 a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Komisjonide täiendawad walimised. — 3. Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwaalgatamise õiguse seaduse muutmise seaduseelnõu — päewakorral. — 4. Seaduseelnõu Asutawa Kogu poolt 10. oktoobril 1919 a. wastuwõetud maaseaduse täiendamise kohta — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 5. Wäeteenistuse kohustuse määrustiku artikkel 19. täiendamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 6. Kaubandusseaduse § 182 muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 7. Inseneeride, arhitektide ja tehnikute kutseõiguste seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 8. Sõjaseaduse kaotamise seadus — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 9. Seaduseelnõu poliitilise amnestia kohta — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 10. Amnestiasaaduse eelnõu — I lugemisel. Tagasi lükatud. — 11. Weneaegiste pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Eesti punaseristi seltsi korraldusseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Õpetajate seminaaride seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 14. Pornograafiliste väljaannete laialilaotamise ärahoidmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Wäljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seadus — II lugemisel. Wastu wõetud. — 16. Kodanliste wõimude poolt nõuetawa kaitsewäelise kaasabi seadus — II lugemisel. Wastu wõetud.

Riigikogu koosolek 25. jaanuaril 1923 a. kell 5. p. 1.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.
Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**,
wahepeal abisekretäär **W. Pezold** ja lõp-
pul abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**,
haridusminister **A. Weiderman**, põllutöö-
minister **B. Rostfeldt**, töö-hoolekandemi-
nister **Chr. Kaarna**, wälisminister **A. Hel-
lat**, sõjaminister **J. Soots**, rahaministri abi
K. Rosendorfi.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **A. Ke-
wastuwõtmine.** **rem:** Awan Riigikogu
koosoleku. Kas tehakse
ettepanekuid päewakorra kohta?

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Hommi-
kusel koosolekul jäi üks päewakorra-
punkt pooleli, nimelt tööliste organisat-
sioonide korteriküsimus. Peale selle jäid
hommikusel koosolekul hulk arupärimisi
arutamata, mis puudutawad hädalisemaid
küsimusi. Ma teen ettepaneku kõik need
arutamata jäänud päewakorra-punktid
praegusesse päewakorda wõtta ja neid
esimesteks punktideks panna.

Juhataja **A. Kerem:** Enam sõna-
soowijaid päewakorra kohta ei ole. On
weel teine ettepanek tehtud rkl. Keerdo
poolt ettepanend punkte päewakorra
lõppu panna. Ma asun hääletamisele.
Palun neid, kes selle poolt on, et neid

küsimusi, mida rkl. Keerdo esitas, praeguse koosoleku päewakorda wõtta, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on vastu. (Hüüe pahe-
malt poolt: Palun hääled ära lageda.) Ma palun siis uuesti hääle-
tada. (Hääletatakse.) Ettepanek on 26 häälega 17 vastu ta-
gasi lükatud. Teise ettepaneku hää-
letamine jääb ära. Riigikogu läheb I päewakorra-punkti juurde.

2. Komisjonide täiendawad wa- limised.

Wene ja Balti-Sak-
sa rühm paneb ette rkl.
Stackelberg'i asemele
walida wäljaspool lin-
nasid ja alewid asuwate kinniswarade
hindamise seaduse läbiwaatamise kom-
misjoni rkl. Wetter-Rosenthal'i, niisamuti
rkl. Wetter-Rosenthal'i walida riiklise
maatagawara tarwitamise seaduse läbi-
waatamise komisjoni. Siis on ettepanek
tööerakonna rühma poolt, rkl. Strandman'i
asemele, kes haiguskinnituse seaduse kom-
misjonist tagasi on astunud, walida rkl.
Liiwak ja siis rkl. Strandman'i asemele,
kes riigikontrolli alluwuse küsimuse ja
seaduste läbiwaatamise komisjonist on
tagasi astunud, walida rkl. Baars'i. Ma
asun ettepanekute hääletamisele. Palun
neid, kes on rkl. Wetter-Rosenthal'i wali-
mise poolt ettepanend komisjonidesse,
kätt üles tõsta. (Hääletatakse.)
Rkl. Wetter-Rosenthal on nä-
hata wana musega walitud. Palun
neid, kes on rkl. Baars'i walimise poolt rkl.
Strandman'i asemele riigikontrolli sea-
duste läbiwaatamise komisjoni, kätt
tõsta. (Hääletatakse.) Rkl. Baars

on nähtawa enamusega walitud. Palun neid, kes on rkl. Liwak'i walimise poolt haiguskinditusseaduse läbiwaatamise komisjoni, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Rkl. Liwak on nähtawa enamusega walitud. Päewakorra esimene punkt on läbi. Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

3. Riigikogu walimise, rahwahääletamise ja rahwalgatamise õiguse seaduse muutmise seaduseelnõu — päewakorral.

K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku see seaduseelnõu anda üldisesse komisjoni.

Juhataja A. Kerem: On ettepanek tehtud eelnõu

anda üldisesse komisjoni. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. Seaduseelnõu Asutawa Kogu poolt 10. okt. 1919 a. wastu wõetud maa-seaduse täiendamise kohta — I lugemisel.

J. Bergman (kristl.): Ma teen ettepaneku see seaduseelnõu anda maa-seaduse komisjoni.

A. Palwadre (sd.): Mulle näib, et asjata oleks seda seaduseelnõu komisjoni anda. Eelnõu on nii lühike ja

selge, tahetakse põhiseaduse mõttest kõrwale minna ja usule riigi maatagawarast kingitusi teha, kirikuid warustada maaga.

Alles hiljuti algatati küsimust, kuidas usuõpetust koolidesse tuua ja nüüd tuleb juba teine samm, kuidas kirikutele maad anda. Selle eelnõu wastu wõib ainult eitaw seisukoht olla. Mina panen ette kohe asuda eelnõu esimesele lugemisele ja esimese lugemise järele seda tagasi lükata.

Juhataja A. Kerem: Siin on ettepanek ühelt poolt, nimelt rkl. Bergmani poolt seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni, teiselt poolt on rkl. Palwadre ettepaneku teinud seaduseelnõu esimesele lugemisele asuda. Asun hääletamisele; need, kes teise ettepaneku poolt on, hääletawad esimese ettepaneku wastu. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Paralleel hääletada.) Ei, siin ei saa mitte paralleelselt hääletada. Wõib wastu wõetud saada kas üks ehk teine otsus. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes seaduseelnõu maaseaduse komisjoni and-

mise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. Palun weel üks kord hääletada. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Riigikogu on otsustanud 35 häälega 20 wastu asuda seaduseelnõu arutamisele. Awan esimese lugemise.

J. Bergman (kristl.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuna meie maaseaduse juures on tarwilikuks leitud teha üksikuid parandusi, on sellekohased seaduseelnõud kokku seatud, ja neid on komisjoni läbiwaatamiseks antud. Ju kewadel oli meil ühe seaduseelnõuga tegemist, kus ühes maaseaduse paragrahwis parandusi tehti, nii siis ei ole just wäga imestada, et käesolew seaduseelnõu sisse antud on ja et ka neid punkte parandada tahetakse, mis omal ajal Asutawa Kogu poolt wastu wõeti. Seal on nimelt selles seaduses punkt, mille järele koguduse maad wõõrandatakse. Et nüüd koguduse maad senniajani tõesti koguduste tarwitada on olnud ja et need kogudused ka praegusel ajal maatarwitaja õigustest midagi kaotanud ei ole, siis on ju loomulik, et see seaduseelnõu peaks wastu wõetud saama, kuna sel seisukohal, et selle seaduseelnõu järele mingit tarwidust ei ole, igasugune alus puudub. Sellepärast teen mina ettepaneku seda seaduseelnõu, kuna ta Riigikogu liigetele tuttaw on, esimesel lugemisel wastu wõtta.

J. Reesen (kom.): Wiimased kristliku rahwaerakonna esinemised Riigikogus näitawad wäga selgelt nende maa-pealseid huwisid. Seaduseelnõu on esitatud waimuliku seisuse edaspidiseks kindlustamiseks. Kui Asutawa Kogu poolt 10. oktoobril 1919 aastal wastu wõeti maaseadus, kus määrati wõõrandamise alla ka endised koguduste maad, siis selle tagajärjel kadus õieti waimuliku seisuse peatugi, sest ennem tsaaririigis, kui ka Eestis makswa korra järele toetas waimulik seisus end kirikute waranduste peale, mille põhjal neil wõimalus oli ajada seda waimulikku töörahwa pimestuse poliitikat, just nimelt selle waranduslise kindlustuse tõttu. Et aga maaseadusega nendelt see tugi ära wõetud on, siis tahetakse käesolewa seaduseelnõuga maaseadust nii muuta, et maaseaduse § 1 põhjal wõõrandatud koguduste ja kirikute maa-dest antakse kogudustele tagasi põllumajandusliselt kõlbulikkude maad 25 kunni 75 tiinu iga üksiku koguduse kohta, arwesse

wõttes koguduste suurust, nendesamade õigustega, mille alusel kogudused ja kirikud neid maid enne maaseaduse wastuwõtmist kasutasid.

Eesti põhiseaduse järele ei ole Eestis riigiusku olemas. Käesolewa seaduseelnõu esitajad on sellelt seisukohalt välja läinud, et seadus nendele ususeltsidele ja ühingutele, kelle päralt endised maad olid, wõimalusi annaks neid maid edasi 25—75 tiinu ulatuses tarwitada. Et aga ususeltsid, kui kõik teised seltsid ühesugustel alustel peaksid olema, siis paneks meie selle seaduse wastuwõtmisega mõne usueltsi eriti soodsustatud tingimustesse ja paremasse seisukorda, nimelt just walitsewa usu liiki, mis enamalt mõõduandew oli. On ka teisi usueltsi. Kuid siin on selge sõnaga öeldud, et teatawa koguduse suuruse wõi koguduse liigete arwu järele tuleb neile maad määrata. Nii et loomulikult ka teised usueltsid saawad tulema samasuguste nõudmistega, kui neil wastaw arw liikmeid on, ja hakkawad nõudma omale 25—75 tiinu kõigeparemat põllumaad oma usuliste sihtide tagaajamiseks. Et aga mingisugust põhjust ei ole usueltsidele maad tarwitamiseks anda, selle poliitika ajamiseks, mida usueltsides aetakse, siis peaksime siin kindlale otsusele jõudma selle kohta, misugused tagajärjed selle seaduse wastuwõtmisel wõiwad olla. Sest seltside mõte peab rajatud olema üheõiguslusele, kui meie aga ühele seltsile, praegusel juhtumisel usueltsile, erilise õiguse anname, siis paneme selle läbi teised seltsid niisugusesse seisukorda, mis neile õigust annab tulla samade nõudmistega.

Eriti põhjendatakse selle seaduse esiletoomise juures, et usklikud kogudused esitawad suure arwu kodanikka, kelle teenistuses on üksikud ametnikud, hariduslikud jõud. Selle all mõistetakse muidugi pappisid ja waimulikku, kes koguduste teenistuse seisukohast välja minnes kohustatud on hobuseid pidama jne., et neil hõlpsam oleks usulisi asju ajada. Loomulikult järeldades, peaks meie otsusele tulema, et ka teistele seltsidele, näituseks tööliste organisatsioonidele, pulliühisustele ja teistele registreeritud organisatsioonidele peaks hobusepidamise wõimalus antama, et ka neile peaks antama 25—75 tiinu põllumaad. Meie teame, et praegu maaseaduse teostamise juures suuremates hulkades waldades walitseb kibe maapuudus, sest maaseaduse teosta-

mine on niisuguses sihis läbi wiidud, mis waesemad, töötawad kihid täitsa ilma maata on jätnud. Kui aga antakse pappidele wõimalus hobusepidamiseks maad saada, siis wõetakse riiklikust maatagarast ka need wiimased maanatukesed, mis wõiks minna waesemate rahwakihide nõuete rahuldamiseks.

Et seda mitte lubada, hääletab kommunistlik rühm selle seaduse tagasilükkamise poolt.

Th. Pool (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Aruandja sõnadest wõis järeldada, et meil seadusandline asutus, ja ka osalt Wabariigi Walitsus on juba teatawal wiisil põhjendatuks tunnistanud kogudustele maajätmise, sest et faktiliselt need maad koguduste käes asuda. Mina loen oma kohuseks selle peale tähelpanu juhtida, et see põhjendus küllalt kaaluw ei ole. Omal ajal jäeti kirikumaa täiesti teistel põhjustel koguduste kätte; nimelt oli maaseaduse wastuwõtmisel riigistatud maade arw wõrdlemisi õige suur, nii et tegelikult ei jõutud mitte kõiki riigi kätte wõtta ja maasoowijatele välja anda. Sellepärast oldi sunnitud jätma osa rüütlimõisaid ja teisi riigile üleminewaid maid nende senniste pidajate kätte. Sedasama sündis ka kirikumaaadega, eriti arwesse wõttes weel seda, et nad wäiksed on ja teiseks, et nende maade tükeldamine keerulisem on kui suurte mõisade juures, sest et nad harilikult alewite läheduses asuwad, kus maanõudmine eriti suur on.

Wahepeal on olukord muutunud. Suurem osa maadest on juba välja antud ja teiseks on ka kiriku lahutamine riigist tegelikult läbi wiidud täiendawate seadustega, nii et kõik need riiklised ülesanded, mis enne kiriku peal lasusid, temalt ära on wõetud. Praegu on juba täieline wõimalus ka kirikumaaade tükeldamisele asuda. Loomulik oleks, et sellele mitte seadusandlisel teel enam ei hakataks takistusi tegema, waid et walitsus just nende maade korraldamisele ja väljaandmisele asuks. Silmas pidades weel seda, et just kirikute ümbruses maanõudmine ehitusplatside jaoks kõigesuurem on, ei saa tööerakonna rühm kuidagi selle seaduseelnõu poolt olla, waid saab selle wastu hääletama.

J. Piiskar (is.): Kristlaste poolt ei ole ilmiski midagi muud kuulda olnud, kui hüüdeid maiste waranduste järele, ei ole midagi muud näha olnud, kui haarawaid käsi, mis püüawad ühelt poolt kinni hoida

maiseid warandusi, mis nende käest ära libisema kipuwad, ja teiselt poolt kinni haarata kõiki maiseid mõnusi ja igasuguseid warandusi, mis kättesaadawal näiwad olewat. Nii täiesti läbipaistwalt pais-tawad wälja need ahned käed kirikumõisade küsimuses, käed, kes leskede ja waestelaste eest kunagi ei ole hoolitse-nud, waid selle nime all on ikka osanud oma kirikumõisade alalhoidmise eest muretseda, ja nüüd sellekohase eelnõuga esinenud. Kui asuda selle seaduseelnõu waatlemisele, siis peab ütlemä, et see wastab täiesti rahwahääletamise seadu-sele. Kristlikud härrad on Riigikogus era-kond, kes midagi ei õpi, kes ka nähta-wasti midagi ei unusta. Ja see tõendab weel kord wäidet, et usk on alati olnud tagurline, sest kristlased ei edene ise ja ei õpi midagi. Selle tõenduseks lubaksin ma enesele paari sõnaga waadelda käes-olewat eelnõu.

Siin tahetakse saada 25—75 tiinu kül-bulikku maad iga kiriku jaoks, arwesse wõttes koguduste suurust. Kuidas seda arwesse peab wõtma, missugused on need 25-tiinulised kogudused, missugused on normaal ehk kahehobuse kogudused, ja popsikogudused — waadake, seda küsi-must teie ei lahenda. (Üldine naer p a h e m a l p o o l.) Ütlete ainult— kogu-duste suurust arwesse wõttes. Siis edasi lause, mille järele teie tahate maad saada alustel, nagu kogudused enne seda maad on kasutanud. Mu härrad, kristlased, kui teie wõtaks waewaks sirwida ajalooraa-matuid, ja kui teie ajaloolisi dokumente locksite, siis leiaksite seal need õigusli-sed alused, mille põhjal aastasadade jook-sul kirikumaid on kasutatud. Ma ütlen, et peaaegu esimese öö õiguseni ulatas kiri-kumaid pidamise õigus. Kui wast ehk waimulikud ise seda õigust ei tarwitatud, siis wähemalt pigistasid nad silmad kinni, kui teised, nende kaaslased, esimese öö õigust tarwitasid. Kas sarnase orjaajalise õiguseni tahate teie, kristlased, oma maade walitsemise ja pidamise õiguse põhjenda-mises minna, sest mis tähendab muidu see lause, mis tähendab muidu sõna „enne“? Kas tahate kirikumaid pidama hakata orjadega, teopäewadega jne., millepärast näituseks mõned kogudused aastakümneid on kohut käinud. Juhtumistel, kui maa kogudustelt ära wõetud, siis nõuate, et riigi maatagarast maad asemele antaks. Siin on jälle küsimus lahtiseks jäetud. Wõib olla on teil arhiwis rohkem kogu-dusi, kui neid tegelikult Eestis olemas.

Teie otsite need arhiwidest ja ütlete, seal ja seal oli kogudus, temalt on maa ära wõetud, olge head ja andke tagasi. Millal see maa ära wõeti ja missugustel tingi-mustel, sellest teie lähemalt ei räägi. Missugustelt kogudustelt ärawõetud maa tuleb tagasi anda, selles asjas puudub sel-gus, ja missugustele kogudustele nõuate teie maad, kas ainult lutheriusu kogudus-tele, kellel senni kirikumõisad olid, wõi nõuate ka teiste usulahkude kogudustele. Teistele kogudustele teie, iseenesest mõista, maad ei nõua, teie olete nii palju wariseerid küll, et teie selle eest ei hoo-litse, kuigi need lahkusuliste kogudused harilikust ametlikust kogudusest usuliselt ja kõlbliselt kümnekorda kõrgemal wõi-wad seista. Ma küsiksin teilt, kas teie teate, mis Jeesus niisuguste kohta ütles. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kust teie seda teate?) Mis teie sellest kardate, härrad põllumehed. Kui teie seda ei tea, siis paluge, et kristlased seda teile ütleks, ja mul tarwis ei oleks teile piiblit tsiteerida.

Siis need wariseerlikud seisukohad käesolewa eelnõu põhjendamisel. Seletuskirjas kaebatakse, et kogudustelt on maa ära wõetud, mida kogudused ise otseteel pole kasutanud ja mis teiste käes rendil on olnud. Tähendab, teie kurdate selle üle, et kirikpappid ei ole enam wõi-malik maa abil inimesi eksploateerida. Seda ütlete teie seletuskirjas otsekohe wälja. Peale selle on siin seletuskirjas weel üks lause, mille eest teile tõesti tänu-lik peab olema: kogudused tarwitawad maad ametnikkude ülewälpidamiseks. Semiajani on harilikult pahemalt poolt öeldud, et need härrad seal mustades küu-bedes on palgalised, kelle kohta Kristus ütles, et nad põgenewad, kui hunti näe-wad tulewat. Nüüd ütlete ise ka must walge peal, et nad palgalised on. Waa-dake, kui need ainult palgalised on, siis on nende kohta maksew ka see, mis Kristus palgaliste kohta ütles, ja teie ärge tulge siis oma palgalistele maad nuruma, nagu nääseksid nad siis waesematele ini-mestele tasuta ligi, kui neil oma tõllad ja hobused on. Meie teame, et need amet-nikud ühegi waese kogudusliikme juures pole käinud ja waimulikka talitusi ilma tasuta toimetanud siis, kui neil kirikumõisad käes olid.

Seletuskirja lõpul öeldakse, et kogu-duste waimuelu juhtisid tahetakse sellest loomulikust õigusest, nimelt maast, ilma

jätta. Pastorid ei ole ilmaski waimuelu jahid olnud, kirik ei ole waimuelu ega usuelu edendanud. Lehitsege läbi ajalugu sest saadik, kui ristiusk riigiusuks sai ja näidake mõni ajajärk, mil kirik usust huwitatud oleks olnud! Aga mina wõin näidata, et kirik kunni tänase päewani on ainult olnud huwitatud wõimust, mais-test waradest, olgu need kirikumõisad, kloostrid wõi wiinakeldrid ehk muud sarnased asjad. Ja sarnastele organisatsioonidele maad anda, wõib olla isegi riigi maatagawaradest, ei pea meie kuidagi wiisi wõimalikuks. Sellepärast hääletab meie rühm selle seaduseelnõu wastu.

A. Hansen (wäljasp. rhm.): Käesolewa seaduse kohta ei ole minul enam midagi juurde lisada, sest eelkõnelejad on kõik ära öelnud, mida mina kawatse-sin öelda. Igatahes jääb järele ainult fakti konstaterida selle kristlaste waimuelu sünnituse kohta, mis näitab, kui tunde-likud need kristlased selle maise waran-duse suhtes on. Kui see eelnõu waimulikudele maaandmist peale maapealset elu nõuaks, siis oleks wõinud tema poolt hää-letada; aga et nemad siiski tahawad seda „waimutoitu“ maa pealt saada kirikumõi-sade näol, siis ei jää muud järele, kui ühelt poolt kristlasi tänada selle seaduseelnõu esitamise eest käesolewal silma-pilgul, mil käimas on rahwahääletamine usuõpetuse kooliwiimise eest, ja teiselt poolt sellesama seaduseelnõu wastu hää-letada.

L. Johanson (sd.): Sotsiaaldemo-kraatiline rühm hääletab selle seaduseelnõu wastu. See seaduseelnõu käib kõige pealt meie põhiseaduse wastu ja peale selle on ta selle olukorra üle hirwitamine, mis praegu walitseb. Kes maal on käi-nud, see teab, missuguses seisukorras praegu maarahwas on. Maareformi teos-tamine hakkab lõpule jõudma, kuid suur osa neist, kes maad saada lootsid ja isegi need, kes wabaduswõitlusest osa wõtsid, on pidanud ilma jääma, sellepärast, et maad kõigile ei jätkunud. Popsnikud äga-wad praegu wäikeste maalapikeste peal, ühel jaol asunikudel, kes maad saanud, on seda nii wähe, et neil loomadepidamist ära ei tasu oma wäiksuse pärast. Mõisa-töölised oma suures enamuses on aga maast peaaegu ilma jäänud ja nad aetakse mõisadest välja. Ka kirikumõisades on nende seisukord halb. Kuid sel ajal, kus maal niisugune olukord walitseb, tulewad need inimesed, kes peaksid just selle

peale rõhku panema, et inimesed oma waesuse ja wiletsuse pärast ka waimli-sesse tuimusesse ei langeks, — need inimesed tulewad ja nõuawad sellest wäik-sest maatagawarast suuri lahmakaid endile. Nõutakse 75 dessätiini, see on — 225 Riia wakamaad kõlbulikku maad pas-toritele, kes seda ise ei hari, waid nii tee-wad, nagu nad Balti parunitest on õppi-nud: ratsapiits ühes ja piibel teises käes käiwad nad ringi ja sunniwad oma töö-lisi taga. Nendele pastoritele tahetakse anda maad endistel tingimistel. Missugu-sed need tingimised olid, seda teab iga-üks, kes wähegi Eesti kirjandust on lu-genud, kes wähegi maal on käinud, see teab, missuguses seisukorras on just ki-rikumaade rentnikud. Seal ei suudeta hooneid parandada, katused on sisse lan-genud, ei suudeta põllutööriistu osta. Mis-pärast? Sellepärast, et neid rentnikka koormati weel rohkem, kui parunid seda oma rentnikkudega tegid.

Peab olema suur julgus selle wõrdle-misi wäikese kildkonna poolt esineda niisuguse seadusega, nagu kirikumõisade tagasinõudmise seadus seda on. Kui nemad praegusel silmapilgul on esinenud üksikutel kõnekoosolekutel, kus nähta-wasti neil edu on olnud, siis juletakse nüüd käsi sirutada rahwa wara järele. Praegu on ikkagi raud kuum ning arwa-tawasti kõigekohasem aeg selleks, et teda taguda. Sellepärast arwatakse, et prae-guse meeoleu all on kõigekohasem põ-hiseadust ja maaseadust rikkuda ja meie põlluharijale rahwale hoope anda. Pasto-ritel on ikka olnud kõigesuurem himu selle maapealse mammona järele, selle mammona järele, millest nad igapäew rää-giwad.

L. Raudkepp (kristl.): On arusaadaw, kui räägitakse kirikust ja kristlik-kude püüetest, et see üks kõigeparem suutäis härradele pahempoolsetele on. Aga ma ei saa aru, miks teie selle üle nii kirglselt kõnelete. (K. Wirma (sd.): Teie olete ässitanud meid niisugusteks.) Kui Teie asjalikud argu-mendid on selle asja kohta, olge lahked, kandke ette. Aga et need asjalikud argu-mendid kergewõitu on... (K. Wirma (sd.): Kas 75 miljonit ei ole siis asi? Naer.) Lubage, ma tulen selle juurde ka. Et teie asjalikud põhjused küllalt asjalikud ei ole, sellest siis tulebki see kirglik toon ja niisugused sõnad, nagu „palgalised“ jne. (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja **A. Kerem**: Palun kõnelejat wahelhüüetega mitte takistada. (M. Martna (sd.): Noh, kuidas siis muidu saab? Naer.)

L. Raudkepp (kristl.): Mis siis sellesse puutub, et siin arwamine tekib, nagu tahaksid ainult lutherikogudused endale mingisuguseid eesõigusi saada, siis waatame meie asja peale järgmiselt: Eesti wabariigis on praegu 1 miljon 200 tuhat elanikku. (Segased wahelhüüded.) Olgu wähem, 1.109.000, see on umbes 1.200.000. Kui meie nüüd küsime, kui suur on nende arw, kes kiriku liikmeiks on, siis usun, et ma ei eksi, kui ma palju wõttes 200 tuhat maha arwan; jääks järele ilus miljon, kes ikkagi koguduste liikmed on. Tähendab, see seadus on esitatud siin igatahes rahwa wõi koguduste huwides. (J. Piiskar (is.): Kus on nähtud, et kirikuõpetajad wõipapid oleks waeste juurde läinud ja seal ilma hinnata talitanud.) Härra Piiskar, ma nüüd nii palju usaldust awaldaks Teile ja teistele härradele, kes Teiega ühes nõus on, et siin ikka tõsiselt ja tõeliselt asja hinnata tuleb. Igaüks, kes asjale wähegi lähemal seisab, teab kui palju on õpetajad waeste juurde läinud ilma hinnata ja linnades oma taskust wõi koguduse kassast näituseks woorimehe raha maksnud. Sest isegi seadus nõudis, et tasu pärast ei tohtinud iialgi minemata jätta. Nii näete, härra Piiskar, et tõele näkku lööte, kui Teil asjalikud tõendused puuduwad. See Teie toon ei mõju kuidagi nii, et meie wõiksime weenduda, et Teie mõtted õiged on.

Edasi nimetas härra Johanson, et neile palgalistele, kes Eesti kultuurialaloos ainult halba osa on mänginud, neile ei tohtiwat nüüd midagi tagasi anda. Siin tuletaksin ma teile meelde, mis waimulikud Eesti kultuurialaloos on teinud. Kus on see kuidagi wiisi nähtawale tulnud, et kirikuõpetaja, kes ikka rikas olnud, on enesele maju ostnud, nagu see praegu on, kui keegi hea äri teinud, kas Wenemaalt tulnud, et tema siis suure äri käima pani. Ei, seda meie õpetajatest mitte ei tea. Teame aga, et nemad on oma tööjõust ja, ütleme, ka sellest suuremast tasust, mida neil mõnelgi on olnud, et nemad suurema osa sellest on pühendanud just kultuurtööle. Tuletame siin juures aga meelde Hurt'i, Eisen'i, Rosenplänterit ja teisi.

Ma arwan, et meie tuleme weel sellest wanast koolist, kus ei õpetatud Eesti kirjanduslugu. Meie noorsugu tunneb seda asja palju paremini, sest meie kirjandusloos leiame palju just õpetajate nimesid, kes Eesti kirjanduspõllul kultuurtööd on teinud parema tahtmise ja parema püüdmisega. Teie wist seda eitada ei wõi. (Wahelhüüe: Kas usu alal ka midagi on tehtud?) Härra Piiskar rääkis siin palgalistest, aga ma küsin Teilt, härra Piiskar, miks tulite Teie näituseks härra Lomp'i kaitsma? Ikkagi Teil oli teatud huwi selleks, et Teie teda kaitsesite. (M. Martna (sd.): Noh, palka ta selle eest ometi ei saanud.) Aga sellest on näha, et Teie olete oma erakonna teenistuses. See on Teile lõmmata raske ja ei läinud sellepärast korda, et igapidi seda erakonda kaitsma pidite ja peate. Mitte, et Teie auksite õigluse ja tõepinnale — ei, waid ainult sellepärast, et igapidi seda erakonda kaitsta.

Oleks weel nimetada, et nii mõneski koguduses kiriku juures on awatud halastajaõdede instituut. Kirik on huwitatud ka armastustöö tegemisest. Kui kogudusele antakse maatiikk, see wõimaldab ennem niisuguseid asutusi awada ja neid ülewal pidada. Lubage ikkagi öelda, härrad Riigikogu liikmed, kes teie nüüd otse selle wastu olete, et teie wist ikkagi liig wähe kogu rahwa huwisid tähele panete, ja ma panen tõesti ette, julgen isegi paluda, et terwe rahwa huwisid rohkem tähele pandaks, sest nende hulgas, kes kirikus käiwad, on ka sotsiaaldemokraate. Ma soowiksin, et ka seadusandlised asutused seda arwesse wõtaks, sest nemad wiiwad meid mõnikord õige kaugele reaalsest elust ära, elades rohkem abstraktsioonides. Ma panen ette, et Riigikogu terwe rahwa huwisid arwesse wõttes annaks wäikse osa maast kasutada kogudustele, et just nende waeste seisukorda, kes ei suuda kiriku maksusid maksta, kuna nemad ometi kiriku liikmed on, seeläbi kergendada. Kogu rahwa eest kostame meie, aga mitte ühe kihi huwide eest. Kui härrad pahempoolsed siin kõnedega esinewad, siis tihti peale mõtlen mina oma wäheise isikuga, et see ikka mitte nii ei ole, nagu meile ette kõneldakse. Aga tehke vähemalt ükskord erand, sest siin räägime kogu rahwa huwides, kes riigi piirkonnas ikkagi kõigesuurema ühingu moodustab, kui siin ühte miljonit nimetada.

K. Ast (sd.): Mina pean küll tõsiselt kahjatsema, et härra Lattik'ut täna koosolekul ei ole. Härra Raudkepp on igatahes väga nõrk kaitsja selles küsimuses, mis täna kaalumise alla tuleb. Kui kaalumise all oleks ainult 75 tiinu, see tähendab ainult ühe kirikumõisa maa, siis võiks ju seda nõudmist rahuldada, aga et meil kogudusi kaunis suur hulk leidub, siis ei ole seal mitte ühe 75 tiinuga tegemist, vaid seal on wist üle 1000 tiinu maaga tegemist. Ja sellepärast oleks kristlikul rahwaerakonnal oma asja kaitseks paremat advokaati tarwis, kui härra Raudkepp seda on. Aga see on kõik kõrwaline asi. Mind wihastas kõigerohkem see, et nemad soowiwad tagasi saada kirikumõisadele maad endistel alustel ja et need härrad sealjuures julgewad tulla waese, wiletsa, kurnatud inimese nimel seda nõudma. Milles „endine alus“ siis õieti seisib? Meie teame, et mõisaid kasutasid pastorid, kelledele weel harilikult 2 sõiduhobust ja paar troskat antud oli. Et koguduse waesed sellest mingisugust tulu oleks saanud, sellest ei tea küll ajalugu mitte midagi rääkida. Ja kui teie nüüd „endistel alustel“ seda maad tagasi tahate saada, siis lubage meile öelda, et see maa on mõeldud pastoritele, aga mitte kirikuwaestele. Ärge tulge waeste eest kõnelema, sest see on wariseerlik tegu praegusel juhtumisel teie poolt. See samm, et kristlik rahwaerakond on tarwilikuks pidanud uue seaduseelnõuga esineda, ei ole iseendast niiwõrd tähelpanu väärt, kui teine asjaolu, nimelt et meie kiriklik ilm on suurde ärewusse sattunud. Kui teie mõni samm linnast kaugemale lähete, siis näete, kuidas kõik wõimalikud agitatsioonid abinõud on tarwitusele wõetud. Agiteeritakse kirikutes, palwemajades, kirikute wõõrmündrite ning teiste kaudu, kes end on kiriku teenistusse rakendanud. Otsekui mingisugune sõjakäik on toimendatud, justkui mingisugune kiriklik mobilisatsioon on korraldatud, oleks nagu mõne waenlase kallale tungimisega tegemist.

Meie oleme ometi üle elanud väga raskeid aegu. Meil on olnud sõda, on olnud okkupatsioon, meie maad on ähwardanud ka enamline hädaoht, kuid meie ei ole kunagi näinud, et kirik oleks mobiliseerinud, meie pole kunagi näinud, et kirik oleks ärewusse sattunud. Nüüd on aga kirik miskinäerast ärewuses ja see ärewus, austatud härrad, on päritud tollest ajast, kui Asutawa Kogu poolt praegune

maaseadus wastu wõeti ja kui kirikisandad äranägemisele jõudsid, et see maaseadus mitte paberilipakas ei ole, ega ka mõni teostamata dekreet, waid et seda maaseadust tõepoolest teostama hakati ka kirikute suhtes. Sellest ajast peale ei saa meie wagatsejad ja moraliseerijad kirikisandad hingerahu ega und ja tollest ajast on neile parm kõrwa pugunud ja see parm ei anna neile rahu ei kirikus ega kantslis, ei ka altaris. Ja nagu näha, ka mitte Riigikogus. Ainult selle väga majandusliku ja asjaliku parmuga on seletataw see kiiljooks, mida kirik praegu jookseb. Aga ma arwan, et ei ole teil mingit kasu seaduseelnõu esitamisest ega ka eelseiswast rahwahääletamisest.

M. Martina (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin paari sõnaga ainult seda asjaolu meelde tuletada, mis eelkõneleja, härra Raudkepp, siin nii rõhutada katsus ja nimelt seda suurt ennast ärasalgawat meelt meie kirikuõpetajate poolt. Ma ei ütle mitte kirikisandate poolt, ehk ma küll oma lapsepõlwes ainult seda nende ainsa nimetusena kuulsin. Ma tahaksin ette kanda ainult selle kiriku wõi kihelkonna asju, kelle kaewu-weega mind omal ajal olla ristitud, ja nimelt Läänemaal Mihkli kihelkonnast. See kihelkond, mis mitte väga arwurikas ei ole, wist ainult wähe üle 1500 hinge, see kogudus, härra Raudkepp, on praegu „lesk“. Seal käiwad küll noored, küll wanad kirikuõpetajad, aga keegi ei hakka õnge, nimelt sellepärast mitte, et Mihkli kogudus ei suuda nii suurt palka maksta, kui need ennast ärasalgajad isandad nõuawad. Seal olla neid juba terwe trobikond käinud. Alla 12.000 mk. kuupalgaga keegi ei lepi, sinna juurde arwatud muidugi kanad, munad, kaerad, odrad, linad, kanep jne. Ja see on ju ainult kuuendik Rõuge kirikhärra Wiks'i palganõudmisest, nagu ajalehed teawad. Et aga nõndanimetatud kogudus waene on, neab ta palwemajadega ning nende käsijutlustajatega wõi palujatega talutubades leppima; ta ei wõi niipalju palka lubada ja sellepärast on kirik „lesk“. Ametlikult käib seal kõigehädapäralisemaid toimetusi tegemas naabrikiriku õpetaja, iseenesestki mõista mitte ilma tasuta, waid ikka wa kõliseswa wõi nüüdsel ajal krabisewa eest.

Missugune oli siis endine aeg? Sel ajal, kui mina poisikene olin, karjas käisin, ning maanteel härrasrahwastele maaikaid müüsin, siis oli lugu nõnda, et ki-

rikisandal oli pühapäeval peale lõunat, kui ta kirikust välja tuli, tõld ukse taga ootamas, kahe ilusa halli hobusega. Ta istus tõlda ning sõitis Oidrema mõisa, von Lilienfeldt'i juurde kaarta mängima ja punshi jooma ning tuli sealt esmaspäeval, mõnikord isegi teisipäeval tagasi. Pärast oli selle kiriku peal üks teine härra, see on umbes kümnekond aastat tagasi. Ma ei taha selle härra nime nimetada, waid nimetan ainult seda, et ta sagedasti jumalalalumisele hiljaks jäi, sellenärast et ta Keblaste mõisawalitsetjaga kaarta mängis ja enda purju jõi. Kuna esimene oma talupoegi nii kooris, et nende majadel tõepoolest mitte katusidki peal ei olnud, nagu minu parteisõber siin ütles; terwes Mihkli kihelkonnas ei olnud kusagil talupojad nii wiletsad, kui Kurese külas, see on pastori külas. Ja mis tegi see teine, pärastine pastor „oma“ talupoegadega? Kui ta külast läbi tuli, õllekorw jalgade wahel, siis ei saanud tema oma talupoegadega muidu läbi, kui laskis karjamaalt lehma wõtta ja oma aisa külge siduda ja wiis selle siis oma kutsari abil kirikumõisa. See oli selle kirikisanda tegewus oma karjalammaste seas. (W a h e l h ü ü e: K a r j a l e h m a d e s e a s.) Kuidas pean mina seda nimetama? — Siis oli seal weel üks kolmas härra wahepeal. See laskis kirikumõisa heinamaa pealt kõigeilusamad kased maha raiuda, puudeks teha ja maha müüa, mitte ligemise armastusest, waid iseenese armastusest. Ja nüüd, austatud eelkõneleja, üks Teie juhtmõtetest, mis teil nii wäga sisse juurdunud ja mis ka piiblis leidub, on: „Alandage endid ülemate alla, sest ülemad on ikka Jumalast.“ Nüüd, austatud härrad, teie ülemus on nüüd Eesti wabariigis Asutawast Kogust saadik parlament ja Wabariigi Walitsus. Kuidas teie ennast selle ülemuse alla painutate? Teie painutate ennast sel moel, et teie sündmata kombel rahwast selle ülemuse wastu üles kihutate ja selle tee peal olete teie ka praegu. Mina usun, et see rahwas, kelle nimel härra Raudkepp ennast siin ütles rääkiwat, seda nõudmist wäga hinnata oskab ja et ta selles asjas pahempoolsetega läheb ja ütleb: „Ei, kirikumõisaid meie kirikisandatele tagasi ei anna.“

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on seaduse esitajal.

J. Bergman (kristl.): Teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu tagasi lükatud. (Naer pahemal pool. W. Linnamägi (kristl.): Pole wiga, küll warsti aeg tuleb. Wahelhüüded pahemalt poolt. Juhataja kõlistab.)

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. Wäeteenistuse kohustuse määrustiku art. 19 täiendamise seadus — I lugemisel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **A. Anderkopp**: Wabariigi Walitsuse poolt on Riigikogule esitatud ja riigikaitse komisjoni

poolt läbi waadatud seaduseelnõu, mis kannab pealkirja: Wäeteenistuse kohustuse määrustiku art. 19 täiendamise seadus. Komisjon on selle heaks kiitnud ja Riigikogule ette pannud wastuwõtmiseks. Arwesse wõttes, et meil praegumaks wa korra järele sõduritele Wene sõjawäes teenitud aeg pensioni saamisel täiesti arwesse wõetakse, kuid üksikuid teisi juhtumisi teistel aladel on, kus seda senni arwesse wõetud ei ole ja ka wõtta ei saa, mis ebaloomulikku seisukorda wõib luua, on Wabariigi Walitsus seisukohale asunud, et Wene wäes teenistuse aeg kunni 6. dets. 1919 a. teenistuse juures arwesse saaks wõetud. See tähtpäew 6. dets. on sellepärast wõetud, et sel päewal meil tegelikult Eesti diwiis tegewusse astus ja wahekord Wene wägede ja meie wägede wahel katkenud oli. Riigikaitse komisjoni nimel on mul au ettepanekut teha seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Kaubandusseaduse § 182 muutmise seadus — I lugemisel.

Hariduskomisjoni aruandja ja **J. Kana**: 1920 a. on see seaduse paragrahw muudetud selles mõttes, et ilma iseäralise merimehe kutseta on õigus juhtida laewu kunni 20 registertonna suuruseni, siis 20—50 registertonna suuruses iseäralise katsekommis-

joni tunnistusega, üle 50 registertonna wõisid juhtida need, kes on omanud kapteni kutse. Nüüd on aga wahepeal selgunud, et meil sarnaseid rannasõidu laewu on palju, mis on suuremad kui 50 registertonna, kunni 100 registertonnilised. Harilikult tahaks nüüd sarnase laewa omanik ise oma laewa juhtida, ise oma laewaga sõita ja nii siis teenida. Selle seaduse järele, nii nagu ta maksmas on, ei ole see aga wõimalik. Sellepärast on siis tööstus-kaubandusministeeriumi poolt välja töötatud uued tingimused, mis peawad need wanad ära muutma. Tingimused on nimelt järgmised: et laewaomanik, kui laew mitte üle 100 registertonna ei ole, niisugusel korral wõib ise oma laewaga sõita ja teda juhtida, kui ta ennem 60 kuud on meresõidus olnud ja peale selle wastawa katse komisjoni ees teatawat oskust on üles näidanud. Selle wõimaluse saamiseks on see seaduseelnõu välja antud. Hariduskomisjon, kus see seadus ka muuseas läbiwaatusel oli, leidis, et selle seaduse wastuwõtmiseks takistusi ei ole ja paneb ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

A. Hint (tõer.): Wene seaduste järele lubati 20 registertonnilise kunni 100 registertonnilise laewaga sõita sellekohase eksami komisjoni poolt makswaks-tunnistatud wõi küllaldaseks tunnistatud hariduse mõttes laewajuhtidele. Eesti Wabariigi Walitsus on 1920 aastal leidnud, et see väga suur tonnimäär on ja on alandanud seda kunni 50 registertonnini. Mina ei tea, mispärast just otstarbekohane leiti olewat 50 registertonna, kuid wõib olla, arwati, et on olemas väga palju kutseta laewajuhtisid ja et ei suudeta seda mõtet läbi wiia, et kaubandust alal hoida.

Meil Eestis on olemas aurulaewu 19 registertonnist kunni 100 registertonnini 23 laewa; 100—500 registertonnini ka 23 laewa; üle 500 registertonna on meil olemas 22 aurulaewa. Purjelaewu on meil 19—50 registertonnini 141 laewa; 50—100 registertonnini 50 laewa ja 100—250 registertonnini 36 laewa; 250—500 registertonnini 16 laewa, ja üle 500 registertonna meil purjelaewu ei ole. Seega oleks siis meil laewu, kus kutseharidusega laewajuhte wajatakse, 311. Nendest oleks siis 171 laewa purjelaewad, kus wajatakse eriti niisuguseid juhte, kelle teadmised komisjoni poolt rahuloldawateks on tunnistatud, kuna 72 purjelaewale waja-

takse koolitatud kaptenit, kes merikoolis oleks õppinud. Selle esimese kawa järele oleks siis meil üldse, kui aurulaewad ka arwesse wõtta, 92 laewa, kuhu meie wajaksime siis niisuguseid juhte, kes merikooli II ehk III klassi lõpetanud on. Nüüd tekib küsimus, mistarwis meil siis üldse ülewal peetakse 3 merikooli, kui neilt isikutelt, keda laewu juhtima saadetakse, kutseharidust ei nõuta. Arwan, et meil 3 merikooli vähemalt 25 kutseharidusega laewajuhti iga aasta wõiwad välja lasta.

Kui meie nüüd inimeste amortisatsiooni wõi wähenemist 10% wõtame, nii kui laewadel üldse wajatakse, siis meie wajaks kõigest 9 merimeest. Minu isiklik arwamine on, et meil sellepärast ka kolme merikooli palju oleks, ma arwan, et 2 merikoolist küllalt saaks. Olgugi, et meil wiimasel paaril aastal üle 100 laewa juurde ehitati, kuid ma arwan, et nii suurt laewadeehitamist tulewikus enam olla ei saa. Minu isiklise arwamise järele oleks küllalt, kui Tallinnas oleks kaugesõidu merikool ja Kuressaares ka kaugesõidu merikool, siis kui sinna 3. klassi õpilasi saadakse. Kui see mõte mitte seal korda ei läheks, siis wõiks Kuressaare kool olla rannasõidukool. Mina ei räägi seda mitte sellepärast, et ma Saaremaalt pärit olen ja ma ei agiteeri mitte siin, et Kuressaarde kool jääks. Kuid ma tean seda, et Saaremaa mehed on tähtsamad laewachitajad. Kui meie Kuressaares merikooli ära kaotaksime, siis kaotaks igatahes laewaehitamine oma edu. Kui meie wõtame Hädemeeste ehk Loksa laewaehituse kohad, siis leiame, et kõigewähemasti laewameister on saarlane, kui ka mitte töömehed saarlased ei ole. Laewaperemehed on harilikult mannermaalased, kes laewa lasewad ehitada. Sellest mõttest välja minnes arwan ma, et wõiks küllalt Käsmu merikooli kinni panna ja oleks kahest töötawast Kuressaare ja Tallinna merikoolist küllalt, sest et meil on praegu küllalt suur kutseharidusega kaptenite ülekaal. Neil pole kohta, kuhu neid panna. Inglased ja ameeriklased rõõmustawad ja rõõmustasid juba Wene ajal, et Wene koolides haritud madruseid produtseeritakse. Ma ei soowiks mitte, et Eesti riik samadesse jälgedesse astuks, kui Wene riik.

Kui meie nüüd peatama jääme nende andmete juurde, siis tuleks välja, et see väga suur arw 20 tonni on, mille peale meie lubame nüüd wõtta isikuid ilma kut-

seharidusesta, olgugi, et neil ka kahenädalased kursused mereteaduse alal läbi kuulatud on. Sellepärast mina arvasin seda arwu piirata 20-ga, nimelt et jääks 20—80 registerttonni. Selle arwu juures wajak-sid siis meie laewad 140 kutseharidusega laewajuhti. See teeks siis jällegi, kui 10% iga aasta reast wälja läheb, 14 isikut. Ma arwan, et meie kaks merikooli jõuaksid küllalt 14 kutseharidusega meest — laewajuhti wälja lasta. See oleks siis esimene mõte, mille peale tähelpanu tahtsin juhtida. Kuid teine iseäralik lause, millest ma mitte ei suuda aru saada, on: „kui nad laewaomanikud on“. Härra aruandja tähendas siin, et kui laewaomanik on laewa ehitanud, et siis temale lubatakse seda juhtida sellekohase komisjoni poolt küpsuseksami järele. Siin on wist tahetud piirata kutseharidusega laewajuhtide arwu, kuid ma arwan, et meie sellega midagi tähtsat kätte ei saa, sest suuremalt jaolt on meie laewad, eriti meie purjelaewad 60—70 registerttonni suured. Nüüd ma tean laewaomanikka, kellel 6—7 ehk rohkem niisuguseid laewu on. Kui nüüd see tingitud on, et igaüks laewaomanik peab igas oma laewas ise olema juhtijaks, siis on see wõimatu, sest ei saa ju üks inimene mitmes laewas juhiks olla. Siis weel üks wiimane asi, mille peale ma tahtsin tähelpanu juhtida, on see, et meil Eesti riigis on iseäranis õitswal salakaubawedu. Mul oli juhus olla hiljuti Eesti-Soome liidu koosolekul ja ma pean ütleva, et seal äärmiselt rahulolematult kõnelejad esinesid selle salakaubaweo kohta.

Minul on siin andmed, et meil on mootor-purjelaewu 23 olemas ja mootorlaewu ilma purjedeta — 6, kokku 29 laewa. Tean ka, et need mootorlaewad seda salakaubawedu teostawad. Laewajuht kaotab kutseõiguse, minu teada, surma wõi kuriteo korral, ning kolmandaks salakauba-weo teel. Ma tean, Wene ajal oli see üks aktiivsematest juhtumistest, kui kapten õigused kaotas. Nüüd soowiksin ma seda, et see Eesti riigi olemasolewasse seadusesse wõetakse; ma arwan, et see ka meil seadusena on, kuid need mootor-purjelaewad ja teised mootorlaewad, mis harilikult alla 20 registerttonni suured on, need ei tarwita kutseharidusega laewajuhte. Kui ta nüüd sisse kukub ja see salakaubawedu üles tuleb, siis ei ole tal ju midagi kaotada. Aga kui nüüd see mõte sisse wõetakse, et nõutakse, olgugi 2-nädaline kursuse haridus, siis oleks ik-

kagi isikutel, kes salakaupa weawad, midagi kaotada. Mina arwan, et meie sellega teatawalt wõidelda saaks salakauba-weo vastu. Sellepärast teeksin mina ettepaneku seda seaduseelnõu anda hariduskomisjoni tagasi uuesti läbiwaatamiseks. Kui Riigikogu minu ettepaneku poolt on, siis tunnistaks ta ka sellega, et salakaubawedamise hukka mõistab ja nõuab, et see mõte seadusesse ka wõetakse salakauba vastu wõitlemise teostamiseks.

M. Neps (sd.): Mina ei tea, kas Riigikogu härra Hint'i ettepaneku vastu wõtab, seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda; aga oletame, et Riigikogu selle ettepaneku vastu wõtab, siis tahaksin ma selle peale tähelpanu juhtida, et minu arwates mitte millegagi põhjendatud ei ole, et wäikelawaomanikkudele tahtakse suuremaid eesõigusi anda, kui teistele, kes mitte laewaomanikud ei ole, kuid kellelt needsamad teadmised nõutakse. Ütleme, kui wäikelawaomanikud seda wäikest laewa juhtida wõiwad, kui nad 60 kuud on merel sõitnud, miks ei wõiks siis sedasama wäikest laewa juhtida teised, kes mitte laewaomanikud ei ole ja kellel sama praktika. Et wäikelawaomanik rohkem riskeerida wõib, kui palgatud juht, on selge, kuid see ei ole soowitaw, sest ei ole mitte tähtis üks laewa wäärtus, waid ka tähtis on see kaup, mis ta weab, ja ka need inimesed, kes selle peal on. Ei saa ette kujutada, et laewade juhtimise alal oleks mitmesugused õigused. Ei wõi ette kujutada, et ühes laewas peab kapten täit wastutust kandma ja teises mitte. Igaüks, olgu ta laewaomanik wõi mitte, peab täit wastutust kandma. Sellepärast arwan ma, hariduskomisjon peaks seda uuesti läbi kaaluma, kui see seadus tagasi läheb komisjoni. Wõib olla, et ühel omanikul on mitu wäikest laewa; ühe peale wõib ta minna, kuid teise peale ei saa ta omasugust praktilist merimeest palgata. Igatahes tuleb sellelt seisukohalt wälja minna, kas kellegil wõimisi on laewajuhtimiseks, kas tema kätte wõib usaldada laewakomando ja kaubad, milledest ühiskond huwitatud. Omandus ei tohi siin mingit eesõigust anda. Kui keegi üksi läheb, siis tehku seda nalja, wõib ju minna ja ükskõik kuhu sõita, kuid tema all on ka inimesed, sellepärast tuleb kaptenilt teadmisi nõuda.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Kana: Härra Hint kartis seda, et kui 100 registertonna suur- tel laewadel lubatakse sõita ilma selleko- hase kutseõiguseta, et siis tuleks merikoo- lid kinni panna. Siis räägiti midagi sala- kaubawedamisest, missuguste õigustega salakaubawedaja laewakapten on. Ma ta- haksin selle kohta öelda, et meie seaduses üldse niisugust punkti ei ole, kus räägi- takse, missugune haridus salakaubaweda- jal peab olema. Mis aga puutub sellesse, et nimetatud eesõigus ainult omanikkudele antakse, siis saan ma väga hästi sel- lest aru, pealegi on põhjused peale muu seletuskirjas ära öeldud, mis Riigikogu lii- getele ammugi wälja jagati. Edasi toodi ette, et laewaomanikud ei jõua palgata 100-tonniliste ja suuremate laewade peale kutseõiguslist kapteni, et tema siis, kui temal on kaks laewa, sunnitud on ühte ära andma. Kellel kaks laewa, see on juba niiwõrd jõukas mees, et tema sõitku ise ühega, ja teise peale palgaku. Aga paljud, kes ei saa ise juhtida, ei jõua ka teist palgata. Sellepärast on esiotsa hä- dapärast tarwilik nimelt laewaomanikku- dele wõimaldada oma laewu juhtida. Iga- tahes neis seletustes, mis mul käepärast on, ei ole kuidagi selgunud, et mingisug- ust tarwidust oleks seda eesõigust mitte laewaomanikkudele anda. Laewaomanik- kude kohta on see tarwilik, kõigi teiste kohta aga mitte, ja sellepärast tähendan, et hariduskommissjon waewalt teisel läbi- waatamisel seisukohta muudaks.

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl. Hint'il hääletamise motiivide kohta.

A. Hint (töer.): Härra aruandja tä- hendas siin, et kui meil nüüd jääks maks- ma põhimõte, et ei nõutaks seal, et lae- wajuhtija peaks olema ise mitte laewa- omanik, et sellega siis sunnitakse teist oma laewa peale palkama wõi juhiks wõtma. Kui meie jätame selle lause sisse, et peab olema tingimata laewaomanik, kes laewa juhtida oskab, siis tooksime meie sellega nii suured raskused, et meie rannasõidu nawigatsioon saaks asendatud väga halwale seisukohale. Niisugusel juhtumisel ei saaks siis keegi isik seal roh- kem, kui üht laewa ehitada. Kuid mina tean, kellel on üks laew, see tahab ka teist ehitada. Niisugusel juhtumisel ei saa ta seda mitte teha, sest kuhu ta teise laewa paneb. Kahel laewal ta ju ise juh- tida ei saa. Igatahes, isiklikult selle sea- duse poolt ma hääletada mitte ei saa, waid soowiksin, et komisjon enne selle

seaduse põhimõttelikult läbi kaaluks ja teda merimeeste nõuetele wastawalt kokku seaks.

Juhataja A. Kerem: Palun neid, kes on rkl. Hint'i ettepaneku poolt, et seda seadust komisjoni anda, — kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd panen hääle- tamisele komisjoni ettepaneku, et seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra- punkti juurde.

7. Inseneeride, Hariduskommiss- arhitektide ja joni aruandja J. tehnikute kut- Annusson: Senni- seõiguste sea- makswates seadustes on dus — I luge- mel weel needsamad õi- misel. gused ja kitsendused makswad, mis Wenemaal

ehituse ja tööstuse juhtiwate jõudude kohta ette nähtud. Neid ei saaks praegu weel kaotama hakata, kuna praeguse töös- tuse ja tehnika kohaselt peaksid mingisug- used nõudmised olema juhtiwate jõu- dude eelhariduse ja teaduslise ettevalmis- tuse asjus. Kahjuks on aga endised sea- dused seda liig ühekülgselt näidanud ja peaasjalikult katsunud lahendada ainult Wene tehniliste õpeasutuste lõpetajate seisukohalt, kuna aga teiste kohta, kes wäljamaalt tulewad ehk kes ka Eestis tehnilised õpeasutused lõpetawad, see la- hendatud ei ole. Käesolew eelnõu tahab seda küsimust lahendada ja ära määrata, kuidas saada kutselisi õigusi Eestis ja kuidas saaks wäljamaal tehnilistes ülikoo- lides hariduse saanud isikud Eestis kutse- õiguse. Tallinna tehnikumi õpilaste õigu- sed on ette nähtud tehnikumi põhikirjas, kus öeldakse, et tehnikumi lõpetajaid ni- metatakse tegelikkudeks inseneerideks, kuna aga tööstusseadustes selle kohta midagi ei kõnelda, mida need isikud oma alal teha tohiksid ja kas neil on üldse kui inseneeridel mingisuguseid õigusi; nõnda siis oleks tarwis ära määrata Tallinna tehnikumi lõpetajate õigused. Need küsi- mused olid hariduskommissjonis arutusel ja nende kohta wõttis seisukohta ka inse- neeride kutseühing. Nende ja teiste arwa- miste alustel on kokku seatud käesolew seaduseelnõu.

Hariduskomisjon on siin üldiselt walitsuse seisukohaga ühinenud. Komisjon on mõned wäiksemad muudatused eelnõus ette wõtnud. Haridusministeeriumi eelnõus oli ette nähtud, et kõik isikud, kes on lõpetanud mingisuguse tehnilise ülikooli, loetakse diplomeeritud inseneerideks. Et aga tehniliste ülikoolide mõiste wäga laialdane on ja mõnes maas tehniline ülikool kõrgema õpeasutuse kohaselt sugugi ei tööta, siis oli tarwis seda mõistet kitsendada ja tuli aluseks wõtta diplom-inseneeri kutse määramise juures seda õpeasutuse tüüpi, milles on hariduse saanud suurem osa meie inseneeridest. See tüüp on nimelt Wenemaa tehnilised ülikoolid. Sellekohaselt tuleb ka hinnata meie tehnikumi ja teiste sellesarnaste asutuste teaduslist tööd, kui tahetakse kellelgi õpeasutuse lõpetajale määrata diplom-inseneeri kutset.

Teine liik inseneere on tegelik-inseneerid, kelle kutse omandatakse Tallinna tehnikumis ja teistes asutustes wäljamaal, mis esimesele wastawad.

Peale selle on käesolewas seaduseelnõus katsutud käsitada tehnikute küsimust, kuna Tallinna tehnikumis õpilased alamastme lõpetajad tehniku kutse omandawad. Nende õiguste kohta on komisjonil sama seisukoht, kui Wabariigi Walitsusel, ainult on siin alla kriipsutatud, et endistel tehnikutel ja inseneeridel nende õigused alles jääwad ja endisi seadusi sellel alal ei muudeta. Et tehniliste eriteadlaste kutseõigusi kindlaks määrata, selleks oleks tarwis iseäraline komisjon, mis töötaks haridusministeeriumi juures, mis selle koosseisu järele luuakse, nagu siin eelnõus ette nähtud. Selle komisjoni ülesandeks oleks kõigi nende tehniliste tööde tegemine ja määruste walmistamine, mida selle eelnõu järele Wabariigi Walitsus wõib tarwilikuks lugeda maksmaksa, sest muidugi ei saa kõiki peensusi ju ette näha ja ette määrata, ja tegelik töö ja elu wõib mõndagi küsimust üles tõsta, mis käesolewa seaduseelnõuga lahendatud ei ole ja parandatud peab saama walitsuse erimäärustega. — Panen ette seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Haridusminister A. Weideman: Austatud Riigikogu liikmed! Hariduskomisjon on mõned muudatused ette wõtnud selles eelnõus, mis Wabariigi Walitsuse poolt Riigikogule esitatud. Nende muudatustega on hariduskomis-

jon ühe asja wälja jätnud, mis iseenesest wäga tähtis on. Hariduskomisjon ei ole sugugi arwesse wõtnud nende isikute kodakondsust, kes kõrgema tehnilise ülikooli on lõpetanud ja Eestis tahawad tegutsema hakata. Wabariigi Walitsus arwas, et kodakondsuse asja tuleb tingimata arwesse wõtta ja õigused anda ainult Eesti wabariigi kodanikkudele. Teistes riikides, nagu minul teada, antakse õigused siis, kui isik riigi kodanik on; näituseks Saksa maal wõib wäljamaalane küll ülikooli lõpetada, aga ehitamise õigusi talle ei anta. Samuti on lugu ka teistes maades. Pealegi ähwardaks meie kodumaad tehnilistel põhjusel sarnasel puhul õige suur wõistlus nende maade tehniliste jõudude poolt, kus elamistingimised halwad. See ei oleks aga õiglane meie tehnilise haridusega isikute wastu. Sellepärast esinen ma II lugemisel parandusega, et registreerimise komisjon wõib õigused anda ainult Eesti wabariigi kodanikkudele. Aga wõib olla ka niisugune juhus, et ühel ehk teisel alal meil eriteadlased puuduwad, sel puhul wõiks registreerimise komisjon õigused anda, kuid otsus läheks Wabariigi Walitsusele kinnitada.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. Palun neid, kes komisjoni ettepaneku poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on seaduslugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Sõjaseaduse kaotamise seaduseelnõu lugemisel. Riigikaitse komisjoni aruandja **O. A m b e r g:** Iseseiswa sotsialistliku töölispartei

Riigikogu rühma poolt oli esitatud sõjaseaduse kaotamise seaduseelnõu ja see eelnõu tuli arutamisele riigikaitse komisjonis. Riigikaitse komisjon, arwesse wõttes, et sõjaseaduse wäljakuulutamine, niisama ka tema kaotamine meie põhiseaduse kui ka teiste seaduste järele Wabariigi Walitsuse wõimkonda käib, otsustas seda seaduseelnõu wormilistel põhjustel tagasi lükata. Ma teen riigikaitse komisjoni nimel ettepaneku seda seaduseelnõu wormilistel põhjustel tagasi lükata.

E. Jonas (is.): Sõjaseaduse ärakaotamise küsimus ei ole mitte esimest korda Riigikogus arutusel ja sellepärast on meie rühma esitajad seda küsimust põhjalikult

walgustada saanud. Mina tahaksin ainult mõne märkuse teha riigikaitse komisjoni esituse puhul.

Kõige pealt juhiksin ma tähelepanu selle peale, et riigikaitse komisjoni esitise seletuskirja kui ka aruandja tõenduse järele kuuluvat kaitseseisukorra ja sõjaseaduse väljakuulutamise ja lõpetamise ainult Wabariigi Walitsuse wõimkonda. See ei wasta aga täiesti tõele. Põhiseaduse § 60 punkt 5 järele kuulub Wabariigi Walitsus sõjaseaduse ja kaitseseisukorra välja, nii üksikutes riigiosades kui ka kogu riigis, ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks. Ära kaotamisest ei ole sõnagi kõneldud. See on ühest küljest. Teisest küljest teame aga, et sõjaseadus kuulutati meil välja enne põhiseaduse maksmapanemist, kuid terve tema kestwuse ajal ei ole teda mitte Riigikogule kinnitamiseks ette pandud. Sellepärast arwan ma, et riigikaitse komisjoni pugemine wormilise külje taha on ainult komisjoni julguse puudus otsekohe tunnistada, et komisjon ei leia mitte wõimalikuks ega ei taha praegusel ajal sõjaseadust ära kaotada. Tema ära kaotamiseks kõnelewad aga meie riigis praegumaksud olud tungiwalt kaasa. Sõja algul pandi kodanlise walitsuse poolt töölisteklassi taltsutamiseks ühest küljest sõjaseadus maksma, teisest küljest aga anti temale mitmesuguseid lubadusi 8-tunnilise tööpäewa, kollektiiv-lepingute jne. suhtes. Kui aga sõjaolukord mööda läks ja niinimetatud normaalajad kätte jõudsid, siis jõudis meil kätte ka see aeg, kus 8-tunniline tööpäew tegelikult nulliks muutus ja kollektiiv-lepingutest pole juttugi, sest neid ei saa teostada. Püsima on jäänud nendest erakorralistest abinõudest ainult sõjaseadus, surweabinõu. Öeldagu nüüd otsekohe välja, et ei suudeta ega osata praegu riiki ilma sõjaseaduseta walitseda, siis on wahetorkord vähemalt selge, aga ärge poetagu mitte wormiliste küsimuste taha peitu ja ärge seistagu selle seaduse wastuwõtmise wastu. Teen oma rühma nimel ettepaneku see eelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **O. Amberg**: Komisjoni nimel ei wõi mina rkl. Jonas'e ettepanekuga ühineda, sellepärast, et põhiseaduse § 60 punkt 5 järele on ära tähendatud, et walitsusele on wõim antud välja kuulutada kaitseseisukorda üksikutes riigiosades, kui ka kogu riigis, ühtlasi seda

esitades Riigikogule kinnitamiseks. Ühtlasi on öeldud punkt 7-das, et walitsus annab välja seaduslikus korras määrusi ja korraldusi, nii et meie seda seadust ei wõiks muuta, kui meie ka härra Jonas'e seletustega nõus oleksime. Sellepärast kordan ma weel, et riigikaitse komisjoni nimel ei wõi mina rkl. Jonas'e seletustega nõus olla ja teen ettepaneku seda seaduseelnõu tagasi lükata.

Juhataja **A. Kerem**: On tehtud 2 ettepanekut ja nimelt: seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta — rkl. Jonas'e ettepanek, ja teine — seaduseelnõu tagasi lükata — riigikaitse komisjoni ettepanek. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Kaitseseisukorra küsimus on wana küsimus. See küsimus oli Riigikogu algpäewil juba arutusel ja sel korral asus meie rühm seisukohale, et põhiseaduse nõuet kaitseseisukorra maksmapanemiseks ei ole mitte täidetud, nimelt Riigikogu ei ole kinnitanud kaitseseisukorda. Sel korral seletasid küll pea kõik parempoolsed, et põhiseadus ei hakka ennem maksma, kui ta eriseadustega maksma ei ole pandud. Nüüd aga arwatakse, et põhiseaduse konkreetseid paragrahwid maksawad ka ilma eriseaduseta. Tähendab, sellest seisukohast välja minnes, wõiks tunnistada, et kaitseseisukorra edasikestmine on meil täiesti seaduswastane nähtus. Wabariigi Walitsus, mitte esitades Riigikogule kinnitamiseks kaitseseisukorda, peab kinni endisest Wene seadusest, mille põhjal see kord maksma pandi. Selle seaduse alusel maksmapandud kaitseseisukorra ära kaotamiseks ei oleks tarwis Riigikogul seadust välja anda, waid selleks oleks ainult walitsuse korraldusest küll. Kui walitsus seda mitte ei tee, tuleks temalt seda nõuda. Kui walitsus Riigikogu soowi ei täida, wõiks walitsusele umbusaldust awaldada. Neil motiividel ei saa ka sotsiaaldemokraatiline rühm hääletada esitatud seaduse wastuwõtmise poolt I lugemisel.

Juhataja **A. Kerem**: Asun hääletamisele. Palun neid, kes selle seaduseelnõu tagasilükkamise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtaw enam on poolt. Sellega on komisjoni ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Seaduseelnõu (J. Reesen (kom.):
poliitilise am- Teen ettepaneku
nestia kohta — otsekohe selle
I lugemisel. seaduse arutamisele asuda.) On ettepanek tehtud otsekohe selle seaduse arutamisele asuda. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada. Palun meesti hääletada. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) 12 häälega 7 vastu on otsustatud seaduseelnõu arutamisele asuda.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **W. Pezold.**)

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **W. Pezold.**)

J. Reesen (kom.): Ebakordsete olude tõttu, nagu seda harilikult on seatatud, on lubanud walitsewad kihid enesele töolisteklassi tegelasi taga kiusata, neid wangistada ja maalt wälja saata. Minewakordsel Riigikogu koosolekul, kus arutusel oli riigiwargale Kiisel'ile armuandmise küsimus, seletas siseminister, et erakordsed olud on möödas ja selle tõttu on võimalik olnud sellele noorele riigiwargale walitsuse poolt armu anda, et ta wõiks asuda oma endist äri ajama. Seda arwesse wõttes, et walitsuse arwamine niisugune on, et erakordsed ajad muutunud on, arwasime meie, kes meie kõigelaheimal seisame neile poliitilistele kannatajatele, esitada Riigikogule seaduseelnõu poliitilise amnestia kohta.

Juba 1918 a. alates leidis maad wäga suur töolisteklassi ärksamate tegelaste wäljarändamine Eestist, sest Saksa okkupatsioon ja sellele järgnew tagurlus ning walge terror nõudis seda, et endised töolistewalitsusest osawõtjad ning töolisteklassi tegelased pidid otsima elupäästmise võimalusi wabakssaanud ja wabaksjäänud nõukogude Wenemaal. Wahepeal läks aga kodanlistel kihtidel korda nõukogude pinnalt tagasi tulla ja siin oma walitsust maksma panna, mille tagajärjel siin 1918 a. lõpust saadik äge klassiwõitlus paljude paremate töolisteklassi tegelaste hulgast ohwrud on nõudnud. Need, kes elusalt ohwriks on langenud walitsewale wõimule, need neawad wangikeldrites ja -koobastes piinlema ja sellepärast peaks nad normaaloludesse saama asetatud, sest neid asetati sinna, kui meil weel ebanormaalsed olud olid, mis nüüd aga möödas olewat, nagu seda wabariigi wõimuesitaja eelmisel Riigikogu koosolekul seletas. Sellepärast teen ettepaneku seaduseelnõu esita-

jate nimel seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Ettepanek on tehtud seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Riigikogu liigete Reesen'i, Keerdo ja Tomp'i ettepanek poliitilise amnestia seaduseelnõu kohta on nii äärmiselt piiratud, et tema alla wast üksikud ehk wäga wäikene piirkond käib, wist wäejooksikud, wõib olla ka weel punakaartlased, punawäelased, mis aga mitte päris selge ei ole, kuigi arwata wõib, et need sinna alla käiwad. Peale nende liikide aga ei pea need Riigikogu liikmed, kes seaduseelnõu on esitanud, wist mitte tarwilikuks kellegile teisele amnestiat anda, mispärast otse imestama peab, miks sarnane kitsapiiriline eelnõu üldse on esitatud. Aga et tema alla siiski mõned isikud wõiwad kuuluda, siis hääletame meie selle eelnõu poolt. Samal ajal rõhutame aga, et meie ei pea sarnast kitsarinnalist amnestiat kaugeltki mitte küllaldaseks ja sellepärast oleme esitanud oma poolt üldise amnestiaseaduse eelnõu.

Juhataja **A. Kerem**: Palun neid, kes seaduseelnõu I lugemisel wastuwõtmise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on see seaduseelnõu tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Amnestia- **J. Piiskar** (is.): Ma
seaduse eelnõu tähendasin juba hääleta-
— I lugemisel. mise motiwide kohta
 eelmise päewakorrapunkti juures sõna wõttes, et meie arwates on tarwilik laiaulatuslise poliitilise amnestia küsimus üles wõtta ja jaatawalt otsustada, sest nagu wiimastel Riigikogu koosolekutelgi kõne all on olnud ja nagu see seltskonnas wäga palju kõneaineks on olnud, on Wabariigi Walitsus võimalikuks leidnud wabastada isikuid, kes ametalaliste kuritegewuste pärast on wangistatud ja karistatud. Öeldi küll, et süüdimõistetute wabastamine peab üldse olema walitsuse eesõiguseks armuandmise korras. Meie ei ole aga näinud, et walitsus seda õigust oleks tarwitanud poliitiliste kannatajate kohta, kelle arw järjest suurenenud on, ja meie ei usu ka, et walitsus ligemas tulewikus kawatseks

seda õigust tarvitada. Pealegi ei ole meie arwates amnestia armuandmise akt, waid ta on teatud õiguslikkude wahekor-dade jaluleseadmine, nende isikute wabas-tamine, kes on kannatanud poliitilise wõit-luse tagajärjel. Ja nii ei saagi oletada, et poliitilised wõitlejad nendelt peaksid armu paluma, kelle wastu nemad teatawate poliitiliste lahkuminekute tõttu on wõi-delnud; waid siin peab armuandmise akti asemele astuma amnestia. Kui leitakse wõimalus wabastada isikuid, kes kuritar-wituste eest on süüdi mõistetud, siis palju rohkem peaks olema wõimalik wabas-tada neid, kes poliitiliste, ilmawaateliste lahkuminekute pärast on kannatanud. Sel-lepärast peame meie tarwilikuks amnes-tiaseadust kiires korras käsile wõtta, kui põlewat päewaküsimust. Kuid teiselt poolt arwame, et see seadus tuleks siiski komisjoni anda, et oleks wõimalus saada walitsuselt andmeid ja neid läbi waadata. Teen ettepaneku asutada amnestiaseaduse eelnõu läbiwaatamiseks erikomisjon, ja-gajaks wõttes arw 10 ning määrata sel-lele komisjonile amnestiaseaduse eelnõu läbiwaatamiseks ühenädaline tähtaeg. Tähtaja määramise pean ma sellepärast tarwilikuks, et harilikult väga lihtsate seaduseelnõude — näituseks sõjaseaduse ärakaotamise eelnõu — läbiwaatamine on mitu kuud kestnud. Meie arwates tuleb amnestiaküsimus kiirelt lahendada ja et eelnõu läbiwaatamist kiirendada, tuleks komisjonile määrata ühenädaline täht-aeg.

Juhataja A. Kerem: Ettepanek on tehtud käesolewat seaduseelnõu eri-komisjoni anda, jagajaks määrates arw 10. Asun hääletamisele. (Hääleta-takse.) Mulle näib, et enamus wastu on. (Hüüded: Palume ära luge-da.) Et häätelugemist palutakse, siis hääletan uuesti. (Hääletatakse; sekretäär loeb hääli.) 27 hää-lega 21 wastu on otsustatud käesolewa seaduseelnõu aru-tamisele kohe asuda.

J. Piiskar (is.): Nagu ma juba tä-hendasin, peame meie poliitilise amnestia küsimust niiwõrd päewaküsimuseks, et teda tuleb kiiresti kõne alla wõtta. Kui wabastatakse riigiwalitsuse poolt isikuid, kes on süüdi mõistetud riigiwarguse ja kuritarwituste pärast, kui leitakse, et ei ole enam mingisugust tarwidust sarnaseid isikuid kinni pidada, waid et neile tuleb wabaduse saamine wõimaldada, siis ar-

wan, et sarnasel korral peaks küllalt wõi-malust olema amnestiaseaduse wastuwõt-misega wabastada wangiurgastest neid, kes poliitilistel põhjustel sinna on sattu-nud. Et niisuguseid inimesi ei oleks, seda ei saada mitte öelda. Alles hiljuti on pee-tud poliitilisi protsesse ja alles hiljuti oleme näinud, kuidas sõjakohus on otsus-tanud asju äärmise karmuse ning walju-sega, ilma et tarwilikka tunnistajaid oleks üle kuulatud, sõjaseaduse põhjal ja sõja-aegse asjaajamise korras. See kõik on oma poolt suurendanud inimeste arwu, kes praegu wangiurgastes istuwad, wõi maalt wälja saadetud on, nagu seda wiimaste aastate kestel mitu korda ette on tulnud, näituseks ametiühislaste kong-ressi laialiajamise korral raudteelaste streigi puhul jne. Ka pärastiste protses-side puhul on jällegi süüdi mõistetud ning üle piiri saadetud hulk isikuid. Paljud istuwad kinni, kas kohtuotsuse järele wõi eeluurimise all, missugune toimetus hari-likult aastaid kestab, ning tegelikult suu-reks karistuseks muutunud on. Edasi teame, et alatasa wõetakse uusi protsesse üles tegude ja sammude pärast, mis aastate eest tehtud on, siis kui Eesti riiki, kui sarnast weel ei olnud, kui alles selgu-seta oli, missugune kiht wõidule pääseb, ennast maksma paneb ning teisi oma taht-mise alla painutama hakkab. Wõetakse üles asju, mis mitte kaugel ei ole kuulsast okkupatsiooni ajast, kus ka praegused parempoolsed härrad ei teadnud, mis õieti teha ja kelle poolt ja kelle wastu olla, mida väga kujukalt tõendab nende selle-aegne ülespidamine. Pidades endid nüüd suurteks Eesti riigi tugedeks, tundsid nad siis tõsiselt kaasa Balti hertsogiriigile ja töötasid selleks kaasa. Kuid seda kihti ei ole mitte wastutusele wõetud. Sinna-maani pole mitte mindud. Aga sealt edasi, neid, kes omal ajal teistsugusena tahtsid näha makswat korda Eestis, kes teistsu-gusena tahtsid Eestit näha, neile ei peeta wõimalikuks ega tarwilikuks amnestiat anda. Ma kordan, meie leiame alatasa ajalehtedest, et mitmete aastate eest ol-nud poliitiliste tegude eest praegu weel karistatakse, keda surmanuhtlusega, keda rea aastaid kestwa sunnitööga jne. Pa-remalt poolt rõhutati „kiiseliada“ puhul, et olud on niiwõrd normaalseteks muutu-nud, et ei ole tarwis erakordseid abinõu-sid tarwitada ja inimest kinni hoida. Riigiwarastele leiti wõimalus wastu tulla, ja mitte ainult ühele, waid väga mitmel pu-hul on inimestele, kes otsekohe riigi wastu

on töötanud, armu antud. Töölisi kistakse aga kohtu ette, eriti pahempoolseid, kes on tahtnud omal ajal teistsugust korda näha, wõib olla on pidanud sel ajal ametit pidama, mis selleaegse maksu wõimu poolt neile kätte usaldatud ja nende peale pandud, — nagu ka praegune wõim teatawaid inimesi ametisse määrab ja nendelt nõuab, et nad peawad tegutsema tema poolt antud juhtnõõride järele, — kes selleaegse wõimu ülesandel tegutsesid ja kelle kohta kuritegusid näidata ei ole saadud, waid ainult, et nemad teatawaid ametid on pidanud, wõib olla, neid kõigekorralikumalt on pidanud, ma ütlen, neid kistakse alatasa kohtu ette, neid wangistatakse ja see kestab kunni wiimase ajani. Ka tänahommikustes arupärimistes näidati, kuidas, tarwitades sõjaseadust, sulutakse ajalehti, wõetakse wastutusele wastutawaid toimetajaid jne. Igal sammul on selgesti näha kahesugune mõõdupuu. Muidugi, härrad parempoolsed on täna juba mitmel korral näidanud, et neil käsi küllalt jätkub selle klassilise seisukoha kaitseks, et neil käsi küllalt jätkub heaks kiita walitsuse tegewust, kes teatawat sihilikku poliitikat jätkab. Et nende klassihuwides tarwilik on, et ei oleks antud poliitilist amnestiat, see on arusaadaw. Teie wõite ju seda teha, kuid et see õiguslist korda tähendaks, seda ärge tulge mitte ütleva. Meie eelnõu tagasilükkamine on tõenduseks, et siin juttugi ei wõi olla demokraatiast, waid et meil on tegemist walitsusega, kes üles näitab äärmist hoolimatust nende wastu, kes ei kuulu nende peresse ja enamusega, kes seda walitsuse poliitikat toetab.

Mis nüüd selle eelnõu sisusse puutub, siis on temasse üles wõetud kõik need paragrahwid Eesti wabariigi kestwuse ajal maksmapandud seadustest ja määrustest Wene seadustest, mille põhjal karistatakse harilikult tegude eest, mida loetakse poliitilisteks, mille aluspõhi on poliitiline. Ma ei hakka neid üksikhaawal seletama I lugemisel, waid meie oleme walmis, kui see seadus II lugemisele wõetakse, üksikute paragrahwide ja üksikute küsimuste puhul esinema üksikasjalisemate seletustega. Teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

A. Palwadre (sd.): Oleks palju õigem ja otstarbekohasem olnud, kui Riigikogu oleks eelnõu komisjoni andnud. Eelnõu oma väljatöötamise ja mõtte poolest oleks seda wäärt, et teda

kaalumisele wõtta. Riigikogu enamus otsustas aga eelnõu komisjoni mitte anda, muidugi tagamõttega, seda eelnõu I lugemisel juba tagasi lükata. Nii wõeti eelnõu esimesele lugemisele, kus isegi ühtegi walitsuse liiget juures ei ole, kes wõiks walitsuse seisukohta awaldada, kas walitsus on amnestia mõtte poolt wõi wastu. Mulle näib, et siin Riigikogu parempoolne enamus läheb kaugemale kui isegi walitsus. Minewal aastal umbes samal ajal oli päewakorras samuti amnestiaseadus. Sel korral kujunes amnestiaseadus üheksainsaks paragrahwiks ja seegi kukkus Riigikogus läbi. Kui seadus Riigikogus läbi oli kukutatud, andis Wabariigi Walitsus poliitilistele süüdlastele siiski osaliselt armu, nimelt armuandmise korras. Selle Wabariigi Walitsuse armuandmise alla kuulus wist 20 inimest. Täna on samuti kuulda, et tahetakse weebruari kuul poliitilist armuandmist ette wõtta. Minu teadmise järele ongi praegu teadete korjamine käimas poliitiliste süüdlaste kohta, kes wangimajades istuwad. Wäga wõimalik, et walitsus jällegi tahab osalist armuandmist teostada, mille alla kuuluks 5 wõi 10 wõi 15 isikut. Mulle näib, et sarnane tee mitte õige ei ole. Kui Wabariigi Walitsus leiab, et poliitilistele süüdlastele tuleks wastu tulla, et tuleks nende süütegude hindamist rewideerida, et wangis istub praegu palju neid, kelle koht mitte seal ei ole, waid kes seltskonnas peaks wabalt liikuma, siis peab ka Riigikogul sõna kaasa ütelda olema. Oleks õigem, kui Wabariigi Walitsus ja Riigikogu ühiselt ära määraks need poliitiliste süütegude grupid, mis armuandmist nõuawad. Riigikogu enamus jätab aga küsimuse Wabariigi Walitsuse hooleks, kas ta mõnele 10-le wõi 20-le inimesele armu tahab anda wõi mitte. See ei ole aga mitte õige. Wabariigi Walitsus wõib nii toimetada, nagu toimetati Kiisel'i asjas. Wõib olla, et armuandmise alla ei lähegi need grupid, kes kõigerohkem seda wäärt oleks. Kui Riigikogu enamus otsustab seaduseelnõu otsekohe tagasi lükata peale I lugemise, siis ei ole tal isegi andmeid selle kohta, kuidas walitsus selle küsimuse peale waatab ja kas Wabariigi Walitsus oleks nõus armuandmist teostama. Sellepärast oleks otstarbekohasem olnud, kui eelnõu oleks komisjoni läinud.

I lugemisel ei ole tarwidust peatada kõigi ettetoodud paragrahwide juures, seda wõib II lugemisel teha. Sotsiaaldemokraatlise rühma nimel kriipsutan mina

aga alla, et Riigikogu peaks amnestia küsimust üles võtma, peaks leidma poliitiliste süüdlaste hulgas need grupid, keda tuleks vabastada wangimajast, keda tuleks seltskonnale tagasi anda. Il lugemisel võib veel lähemalt rääkida üksikute paragrahvide, üksikute poliitiliste süüdlaste üle. Il lugemisel hääletab meie rühm seaduseelnõu wastuwõtmise poolt, Il lugemisel on võimalus seda küsimust üksikasjaliselt arutada.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on seaduseelnõu esitajatel. (J. Piiskar (is.): Ei tarwita.) Esitajad lõpusõna ei tarwita. Asun hääletamisele. Palun neid, kes amnestiasaaduse elnõu Il lugemisel wastuwõtmise poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on wastu. (J. Piiskar (is.): Ära luge da. A. Jürman (põl.): Ega teile hääli juurde ei tule.) Palun veel üks kord neid hääletada. (Hääletatakse ja loetakse hääli.) Seaduseelnõu on 31 häälega 24 wastu tagasi lükatud. (J. Piiskar (is.): Teie annate ainult Kiisel'itele armu.) Kuna Riigikogu enam kui kaks tundi on istunud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.40 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 8.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

11. Weneaegiste pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — Il lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **W. Lindnamägi**: Käesolewa seaduseelnõu — weneaegiste pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — tarwilikkuse üle ja nende põhimõtete üle, mille alusel see elnõu on kokku seatud, on ülewaade elnõule seletuskirjas juurde lisatud, ja ma arwan, et Riigikogu liikmed seletuskirjaga on tutwunenud, sellepärast ei hakka ma mitte nii palju pikalt kordama, mis seal seisab, waid lisaksin ainult nii palju juurde, et see seadus ei ole mitte pensioni-seadus, temal ei ole mingisugust sarnast iseloomu, waid ta on ainult liht hoolekande seadus, millega tahetakse ühele arwule kodanikkudele, wanadele Wene ajal wäljateeninud ametnikkudele, sealjuures ka töowõimetutele ja puuduses olewatele teatud toetust

riigi poolt anda. Nad said toetust küll juba 1920 a. peale, kuid ainult wäiksel määdul — 250 marka kuus inimese peale. Selle seaduse mõte on siis kõige pealt see, et toetusraha tõsta neljakordseks ja natuke laiendada nende peale, kes siamaani veel ei ole toetust saanud, nimelt nende ametnikkude peale, kes küll olid wälja teeninud õigused Wene ajal, aga siamaale veel toetust saanud ei ole; kuid nüüd nad hakkawad saama. Siis on ka veel mõned kergendused tehtud, et need inimesed, kellel on õigus toetust saada selle seaduse põhjal, oma õigusi wõiks kergemini maksma panna. Need on mõned niisugused takistawad wormaalsused ja nad on pehmendatud.

Et Riigikogus mitmel korral on toonitatud meie hoolekande laiemale alusele seadmise tarwidust ja et see just üks niisugune lüli on hoolekande seaduses, siis ma usun, et keegi selle wastu waidlema ei saa. Rahaasjanduse komisjoni nimel panen ette seadust Il lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega Il lugemisel wastu wõetud.

Kuna aruandja kohal ei ole, langeb järgmine päewakorra-punkt *) wälja.

Riigikogu läheb 12. päewakorra-punkti juurde.

12. Eesti punaseristi seltsi korraldusseadus — Il lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre**: Lu gupeetud Riigikogu liikmed! Punaseristi seltside tegewus ja nende ülesanded on osalt korraldatud rahwuswaheliste kokkulepete põhjal. Punaseristi seltsid asuwad igal maal eriseisukohal teiste seltside hulgas. Meil Eestis on ka tegutsemas punanerist, temal on ka oma eesõigused. Riik kindlustab temale mõnesugused sisetulekud, määrab toetussumme jne. Sarnane punaseristi iseloom ja sarnane tegewus, mis seisab osalt üldiste riikliste ülesannete teostamisel, kutsub wälja ka selle liigi seltside erakorralise korralduse. Meil Eestis on punanerist juba hulk aega tegutsemas, kuid siiski ei ole veel tema korraldusseadust, waid punanerist tegutseb praegu kui harilik selts ja on Tallinna-Haapsalu rahukogu poolt registreeritud. Loomulik, et sarnane olukord mitte nor-

*) Riigitrükikoja põhimäärused.

maalne ei ole. Kui seltsil on suured ülesanded, osalt riiklise tähtsusega, kui selts on oma tegewuse ja sissetulekute poolest täiesti eri seisukohal, siis peab ka Wabariigi Walitsus, riigiwõim, kindlustatud olema, et selle seltsi tegewus sünnib riigi huwides.

Wabariigi Walitsus on esitanud Riigikogule seaduseelnõu, mis oleks raamiks punaseristi seltsi tegewusele Eestis. Üldine komisjon on põhimõttelikult Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelnõu poolt, on nõus mõttega, et riigis wõib ainult üks punanerist tegutseda, et punanerist peaks olema Wabariigi Walitsuse walwe all, peaks awalikult kohustatud olema wäljaminekutest aru andma tarbekorral riigikontrollile.

Need on need põhimõtted, mis sellesse seadusse on mahutatud ja mida üldine komisjon oma poolt täiendas. Ühtlasi lisas ta juurde ka märkuse 2. § 1, mis ette näeb kuidas praegune punaseristi selts wõiks ennast ümber korraldada uue seaduse alusel. Nimelt, selle seaduse esitamiseega ei ole Wabariigi Walitsus tahtnud kahtlustada praeguse punaseristi tegewust, ega teda likwideerida, waid ainult teda asetada kindlale seaduslikule alusele. Ja selles mõttes oli ka tarwilik luua wõimalus, et praegune punanerist wõiks üle minna oma täie koosseisuga uue seaduse alusele. Selleks arwas komisjon wõimalikuks määrata tähtaja, mille jooksul wõib punanerist ennast ümber korraldada. Ei taha ta ennast selle tähtaja jooksul mitte ümber korraldada, siis muidugi jääb wabadus teistele kodanikkudele sarnast seltsi korraldada uue seaduse põhjal.

Punaseristi korraldusseadus oli Riigikogu liigetele laiali saadetud eile, kuid täna leidsid Riigikogu liikmed uue ettepaneku sellesama küsimuse kohta, kus on ainult § 1 märkustega. Arusaamatuse kõrvaldamiseks teatan, et kättesaadetud seaduseelnõus poolteist rida kogemata wälja jäetud ja täna wäljajagatud seaduseelnõu osa parandab seda trükiwiga. Teised paragrahwid § 2 peale kunni lõpuni on makswad endise, koju kättesaadetud seaduseelnõu kujul.

Üldise komisjoni nimel panen ette seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. Õpetajate seminaraide seadus — I lugemisel.

Hariduskomisjoni aruandja **E. Martinson:** Asutawa Kogu poolt 1920 a. wastuwõetud awalikkude algkoolide seadusega on meie rahwakooli korraldus palju laiemale alusele seatud. Kuid selle seaduse teostamine nõuab ka rahwakooli õpetajailt palju põhjalikumat ettevalmistust. On ju teada, et meie õpetajate kutseline, kui ka üldharidusline tasapind mitte tarwilikul kõrgusel ei seisa. Kindlaid andmeid ei ole, aga kindlasti ei eksi ma palju, kui ütlen, et ligikaudu meil 40% kutseta õpetajaid on. Sellepärast on siis meie lähemaks ülesandeks rahwahariduse tõstmise alal õpetajate ettevalmistust kõrgemale järjele tõsta. Õpetajate kutselise ettevalmistuse küsimus on wiimasel ajal pedagoogilises kirjanduses õige tihti ja palju kaalumise all olnud. Tihti on ka meil waieldud selle üle õige suure ägedusega, missugused need asutused peaksid olema, kes õpetajaid ette walmistawad, niihästi meie pedagoogilistes ajakirjades, kui ka poliitilistes ajalehtedes. Üks pool nõuab seda, et õpetajate seminaraid peaksid ära kaotatama ja selle asemele soovitatakse pedagoogilise instituudi korraldamist. See oleks umbes sarnane õpeasutus, nagu seda olid Wenemaal korraldatud pedagoogilised õpeasutused nende tarwis, kes olid ülikooli lõpetanud ja siis seal kaheaastase wiibimise järele said keskkooliõpetaja kutse. Meil selle mõtte pooldajad tahaksid ka algkooliõpetajatele sarnast pedagoogilist asutust ellu kutsuda, kuid selle wahega, et see õpeasutus ei wõtaks mitte ülikooli lõpetajaid wastu, waid keskkooli lõpetajaid, ja ei annaks õpejõudusid mitte keskkoolidele, waid rahwa algkoolidele.

Teine pool; ehk küll wäikene meil, kuid mujal Lääne-Euroopas nagu Saksa maal õige suur, nõuab, et ka algkooliõpetaja oleks kõrgema kooli haridusega. Põhimõttelikult ei saa muidugi selle wastu olla, kuid sarnase hariduse andmine algkooliõpetajale nõuab suuri kulusid.

Kolmas wool on selle poolt, et praeguse seminara, kus õpetajate ettevalmistus peaks sündima, peaks ajakohaselt ümber reformeerima. Muidugi, see küsimus ei ole weel täiesti ühemeelselt wastuwõtmist leidnud ja sellepärast ei saaks meie kindlasti ühe wõi

teise woolu poole hoida. Meil on aga Wene ajast saadik tegutsemas õpetajate seminariid ja kui Wabariigi Walitsus õpetajate seminari seaduseelnõu Riigikogule esitas, siis ei arwanud ta mitte seda, et sellega lõpulikult küsimus oleks õpetajate seminari kasuks ära otsustatud. Kui waadata sellest seisukohast asja peale, et meil seminar ikkagi olemas ja temale tuleb seaduslik alus anda, siis peab tähendama, et meie seminar ikkagi ei ole enam see, mis weneaegne õpetajate seminar oli, ja et see mitmeti ajakohaselt muudetud on. Wene õpetajate seminari wõeti wastu enne algkooli lõpetajaid, kuid pärast muudeti seminaride seadus ja selle järele wõeti seminaridesse wastu ainult linnakoolide lõpetajaid. Wene seminar ei wastanud õieti meie aja nõuetele ja meie praegune seminar läheb temast sellepoolest lahku, et ta annab keskkooli hariduse. On weel teisi paratamata tarwidusi nii puhtjuriidilisest seisukohast, kui ka muid, mis pärast meie seminarid mitte otsekohe ei saa tegutseda nende seaduste järele, mille alusel töötasid weneaegsed seminarid. Kui Wabariigi Walitsus esitas seaduseelnõu seminaride kohta, siis peasjalikult sel sihil, et seaduslist alust luua koolile, mis meil juba olemas.

Hariduskommisjon waatas selle seaduseelnõu läbi ja wõttis ta III lugemisel wastu. Warsti peale selle wõeti Riigikogu poolt awalikkude keskkoolide seadus wastu ja sellepärast oli tarwidus hariduskommisjonis uuesti ka seminari seadust läbi waadata, et arwesse wõtta kõiki neid enamusesaanud otsuseid, mis keskkoolide-seaduses Riigikogu poolt said wastu wõetud. Sellest seisukohast töötas hariduskommisjon seminari seaduse teist korda läbi ja tegi mõned muudatused, mis on tingitud põhimõtetest, mis keskkooli-seaduse puhul wastu wõeti. Selle tagajärjel ei saa käesolewat seadust mitte enam kui iseseiswat seadust wõtta, waid kui alaosa keskkooli-seadusest. Praegune eelnõu waatab seminari, kui ühe keskkooli haru peale. Teised muudatused on oluliselt tingitud keskkooli-seadusest. Nii on siin korraldatud õpetajate kohta käiw peatükk IV, samuti koolijuhataja kohta käiw peatükk V, pedagoogika nõukogu kohta peatükk VI, hoolekogu kohta käiw peatükk VII, kooliõiguste kohta käiw peatükk 8-as, samuti on usuõpetuse küsimus korraldatud kokkukõlas keskkooli-seadusega, õpilaste ühingute korraldus, kehwe-

mate õpilaste toetamine jne. Needsamad seisukohad on seminari seaduses, mis keskkooli-seaduseski on.

Siis wõiks weel olulisemaks osaks nimetada seda, et seminaris on komisjoni eelnõu järele ainult neli klassi, mis watawad keskkooli sellele osale, kus harunemine algab, kuna aga walitsuse eelnõus nähti ette kuus klassi. Kuid siiski näeb käesolew seaduseelnõu ette ka kahe alama keskkooliklassi korraldamist seminari juures. Siis on eriti weel laiendatud see osa, mis seminari, kui pedagoogilise õpeasutuse ilmet väljendab. Seal on detailsemalt korraldatud, kuidas proowitundide andmist korraldada, siis seminari kursusele järgnew praktikaaasta, konwerentide korraldamine jne. Aga põhimõtteliselt wõi peaosades on see seminari seadus samal alusel, nagu Wabariigi Walitsuse poolt esitatud seminari seaduseelnõugi.

Panen ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

L. Raudkepp (kristl.): Meie riigi ja rahwa edu ripub tähtsal määdul sellest ära, kui kõrgel meie koolid ja kooliõpetajad haridusliselt seisawad. Ma leian, et see õpetajate ettewalmistamise kooli kawa ei suuda uuema aja nõudeid mitte täita. Ta tahab küll paremat pakkuda, aga ikkagi on ta ühe jalaga jäänud endise aja sisse. Mujal, näituseks läänemail, räägitakse juba sellest, et ka algkooliõpetajad olgu ülikooli haridusega. Kui siis just meil tahetakse leppida peaaegu sellesama seminariiga, mis endistel aegadel oli, siis oleks sellest liiga wähe. Sellepärast ei saa selle eelnõuga mitte nõus olla, sest ta pakub liiga wähe. Meie tahaksime kooliõpetajate ja kaswatajate hariduslist tasapinda kõrgemale tõsta selle läbi, et isikul, kes pedagoogilisse õpeasutusse astub, peab täieline keskkooli haridus olema. Seminari astuwad umbes 15—16-aastased õpilased ja selles eas ei saa inimene weel täiesti põhjalikult ja tõsiselt aru oma kutsest. Küsitaw on, kas tal otsekoheid kalduwusi on pedagoogilise kutse wastu ja et wõimalus on jäetud ainelise toetuse saamiseks, siis nii mõnigi läheb seminari ainult selleks, et hariduses edasi jõuda. See on ju midugi wäga hea ja kaunis asi, aga südamega ei suuda ta anduda pedagoogilisele ülesandele. Teine asi on aga, kui keegi on 19—20-aastane ehk natuke wanemgi; kui ta andub oma ülesandele, siis suudab ta seda teha sügawa weendumusega. Nii-

suguseid isikuid on meil tõesti tarwis, kes kõige südamega ja kõigeparema tahtmisega suudawad anduda oma kutselisele tööle.

Sellepärast oleks parem, kui wälja töötataks kas ministeeriumi wõi hariduskomisjoni poolt niisugune seaduseelnõu, kus on kawatsetud igatahes juba kõrgem seminaari kuju, et ta ulataks haridusliselt kõrgema õpeasutuse piirkonda, nii nagu kolledshis seda pakutakse, et enne sinna astumist inimene oleks täielise keskkooli hariduse saanud ja et see temale ei oleks nii nagu, ütleme, teatud nõrkuse wõi waesuse tundemärgiks, et ta peab koolipõllule minema, waid tema, kui täiesti wäljaarenenud kultuurinimene, läheb sinna kõrgemasse seminaari just isikliste kalduwuste pärast. Seal kõrgemas seminaaris wõib ta 2—3 aastat eriaineid kuulata ja ennast harjutada, sest rahwakooliõpetajal peawad wäga laialdased teadmised olema ka majandusteaduses ja teistes õpeainetes, mida algkoolides ei õpetata.

Wõtan lühidalt kokku: meid ei suuda see eelnõu rahuldada, sest tema nõuab liiga wähe, liiga wähe tahab anda haridusalal rahwale. Meil peaks püütama selle roole, et rahwaharidust igapidi tõsta, et ka algkoolides oleksid ülikooli haridusega õpejõud. Praeguse eelnõu juures peab ütleva, et meie nii kaugele niipea ei jõua. Sellepärast peame meie selle seminaari seaduse tasapinda palju kõrgemale tõstma ja nõudma, et sinna wastu wõetaks neid, kes täielise keskkooli kursuse on lõpetanud ning seminaari kursus peaks olema wähemalt kaheaastane ja ärõu õpetatagu seal mitte ainult eriaineid, waid ka weel muid aineid, mis on kolledshi õpekawa piirkonnas. Siis saame meie tõesti igapidi haritud rahwakooliõpetajad.

Juhataja A. Kerem: Palun, kes komisjoni ettepaneku poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. Pornograafiliste wäljaannete laiali-laotamise ärahoidmise seadus — I lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **J. Jaakson:** Austatud Riigikogu liikmed! Kultuurriikides on

juba kõigil pool kauemat aega maksmas täielik trüki- ja sõnawabadus. Kus see maksew on, seal tekiwad aga ka kuritarwitused. Üks sarnastest kuritarwitustest on trükiwababaduse juures pornograafia ehk nõndanimetatud sopakirjandus. Selle kuritarwituse wastu wõitlemine on ühendatud paljude raskustega. Et endale waranduslist kasu saada tarwitawad üksikud ärimehed igasugust abinõu selleks, et sopakirjandust laiali laotada. Et wõitlust sopakirjanduse wastu kergendada, on kultuurriikides see wõitlus seatud rahvuswahelisele alusele. Selleks on ühinenud 1910 aastal Öhtu-Euroopa suuremad kultuurriigid ning on oma wahel teinud wastawa lepingu. Leping on tehtud Pariisis 4. mail 1910 aastal. Nagu tähendasin, on lepingust osa wõtnud suuremad Öhtu-Euroopa kultuurriigid. Lepingus on ka wõimalus jäetud, et iga teine riik hiljem ka selle lepinguga ühineda wõib. Iga ühinenud riik on kohustatud üles andma asutuse, kelle hooleks on jäetud kokkukõlas teiste lepingusse ühinenud riikidega pornograafia wastu wõitlemine. Tähendatud asutus on kohustatud selleks esmalt kõik teated koguma pornograafia üle ja neid teateid siis wastastikku edasi andma ja nõndawiisi kergendama wõitlust wäljamaalt sopakirjanduse sissewedamise wastu. Meil on nüüd wõimalus antud ka selle lepinguga ühineda. Selleks ongi käesolew seaduseelnõu ette pandud. Lepingus on kindlaks määratud, et kui meie poolt saab seadus wastu wõetud ja meie walitsuse poolt saab see teada antud, et meie ühineme selle lepinguga, siis meie liitumise akt pannakse rahvuswahelise lepingu juurde Prantsuse riigi arhiivi, ning antakse sellest teada ka kõigile teistele riikidele, kes selle lepinguga on ühinenud, ja kuus kuud peale seda hakkab see leping maksma meie riigi territooriumil. Ma arwan, et on tarwilik selle lepinguga ühineda ja et selle juures ei wõi meil lahku minekuid olla, ei paremal ega pahemal pool. Sellepärast panen ette Riigikogule seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

15. Väljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamisseedus — II lugemisel.

Wäljaspool linnasid ja alewid asuwate kinniswarade hindamisseeduse läbiwaatamise komisjoni aruandja **Chr. Arro:** Enne, kui käesolewa seeduse II lugemist jätkata, loen tarwilikuks Riigikogu liigetele järgmist teatada. Täna, kaks nädalat tagasi, arutati seda seedust ja wõeti kunni § 22-ni wastu. Rkl. Tõnisson'i poolt tehti ettepanek wõtta § 21 järele uus paragrahw sisse. Et aga raske oli otsekohe selle paragrahw kohta seisukohta wõtta, siis nõudsin mina, et see seedus saaks uuesti komisjoni antud. Nüüd on komisjon seda paragrahw arutanud ja on leidnud, et teda sellel kujul wastu wõtta ei wõi. Ettepanud paragrahw esimese poole wastu ei oleks komisjonil midagi öelda. seal on jutt neistsamadest asjadest, mis juba käesolewa seeduse teistes paragrahwides olemas. Kuid teine pool on komisjonile koguni wastuwõtmata. Ta nõuab, ehk küll mitte selgesti, et saaks asunikude kinniswarade hindamiseks lubatud mingisugused teised alused. Siin jõudis komisjon niisugusele arwamisele, et rkl. Tõnisson selle ettepanekuga ei soowinud wist küll mitte hindamise seeduses segadusi sünnitada. Waid härra Tõnisson tahtis wististe ära hoida seda, et maksustamise alal ei saaks uutele põllumeestele — asunikudele — ülekohtu tehtud. Sellest on aga juba mitmel korral käesolewa seeduse arutamisel jutt olnud, et meie ei tohi mitte ära segada kinniswarade hindamist tema tulukuse seisukohalt ja kinniswarade pealt tulukuse alusel maksude wõtmist. Kui tahetakse asunikudele maksude alal kergendusi teha, siis ei saa seda ometi mitte hindamisseedusega kätte, ega tohigi ka seda saada. Hindamine olgu üle riigi ühetasane. Ühtlane hindamisseedus ei takista maksude korraldamist. Igal ajal on wõimalik maksu seedustega korraldada, kui tahetakse asunikudele harilikudest maksudest kas pool, kolme neljandikku ehk üks neljandik määrata. Sellepärast lükkas siis erikomisjon tagasi rkl. Tõnisson'i ettepaneku, ning esitab selle asemel uue paragrahw, et täieline selgus oleks, missugused alused hindamise juures mõeldudwad on. See paragrahw oma sisu poolest kuulub juba wastuwõetud seeduse § 19 juurde, aga et meie tehnilistel põhjustel ei saa seda paragrahw mitte kohe sinna asetada, siis

tuleks ta Riigikogul wastu wõtta esiteks, kui uus paragrahw, ning kolmandal lugemisel antaks temale tema õige koht § 19-sse, kus jutt on hindamise peakomitee ülesannetest, millest ka uus paragrahw räägib, ja seal punkt a-na sisse wõetud. Ma luban siis endale ette lugeda seda uut paragrahw, mis järgmiselt käib (loeb) § 21a. Hindamise peakomitee ülesandeks on: kinniswarade kohta andmete kogumise ja hindamise üldiste aluste äramääramine ja nende aluste tarwilik lähem kokkukõlastamine põhimõtetega, mille järele käidi niisamasuguste tööde toimepanekul, 4. juuni 1901 a. seeduse järele Lõuna-Eestis.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Paragrahw 21-a on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): Hinnete määramise ja kinnitamise kord. § 22. Hindamise peakomitee poolt kawatsetud üldistest kinniswarade hindamise alustest teatatakse maakonna hindamise komiteedele heaksarwamise awaldamiseks. Hindamise peakomitee kawatsustest maade ja metsade hindamise aluste kohta (§§ 4 ja 7) kuulutatakse peale selle kohalikkudes ajalehtedes ühes waldajate poole pöördud üleskutsega, kuue nädala jooksul, äratrükkimise päewast arwates, oma märkusi nende aluste kohta saata.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 23. Pärast kawatsetud kinniswarade hindamise üldiste aluste muutmist, kus seda maakonna hindamise komiteede heaksarwamise ja waldajate poolt saadetud märkuste kohašelt tarwis peaks olema, kuulutab hindamise peakomitee need „Riigi Teatajas“ wälja ja teatab nendest juhtnööriks maakonna hindamise komiteedele.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 24. Pärast kinniswarade hindamise üldiste aluste kinnitamist § 23-as ettenähtud korras seawad walla hindamise komisjonid kokku eelkawa iga walduse kõlblikkude maade ja metsade jaotuse kohta kindlaksmääratud liikidesse, arwawad wälja kõlbmata maade keskmise

tulukuse ja koguwad iga hoone kohta tema hindamiseks tarwisminewaid andmeid (üürihinna, tema suuruse, ehitusmaterjaali kohta jne.).

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 25. Erasikud, seltsid ja asutused on kohustatud nende päralt olewate kinniswarade kohta, niisama ministeeriumid — nende hoolkonda kuuluwate riigimaade ja metsade kohta, walla hindamise komisjonidele nende poolt nõutud tähtjaks (neljast nädalast kunni kolme kuu jooksul) teatama kõiki nendel olewaid ja waranduste üleskirjutamiseks ja hindamiseks tarwisminewaid andmeid, juurde lisades dokumentaalseid tõendusi. Tähendatud andmete ja dokumentide mitesaatmise korral wõiwad ministeeriumide ja erawaldajate wastulaused toimepandud hindamise asjus läbi waatamata jäetud saada.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 26. Kinnitusseltsid ja krediitasutused, kes laenusid kinniswarade kindlustusel wälja annawad, niisama ka nende seltside ja asutuste kohalised agendid on kohustatud hindamise asutuste nõudmisel andma nendel olewaid teateid tähendatud waranduste kohta.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 27. Mitmesuguste teadete saamisel krepotiraamatutest, asjatoimetusest ja registritest ja nende teadete läbiwaatamisel on hindamise asutusel needsamad õigused nagu riigiasutustel (Not. sead. § 334 sead. kogu XVI köide I jagu 1892 a. wäljanne), nende asutuste liigetel aga — riigiametnikkude õigused, mis on ette nähtud not. sead. § 333.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 27 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 28. Kinniswarade waldajad on kohustatud nende päralt olewate kinniswarade üleskirjutuse ja hindamise toimepanekul tasuta hindajate käsutada andma tarwili-

sel arwul töölisi, niisama ka hindajaid tasuta naabruses olewa walduseni küütima.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 28 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 29. Kawatsused kinniswarade hindamise kohta saadetakse kätte kinniswarade waldajatele, kellel õigus jääb ühe kuu jooksul hindamise peakomiteele wastulausetega nende kawatsuste kohta esineda. Esitatud kaebtused arutatakse läbi komitee poolt ühes wastawatel kordadel maakonna komisjonidelt nõutud arwamisega, mille peale komitee hinde kinnitab. Peakomitee otsused on lõpulikud.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 29 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 30. Walla komisjon on õigusjõuline, kui peale esimehe weel üks liige kohal on; maakonna hindamise komitee — kui peale maksuinspektori vähemalt kaks liiget kohal on; hindamise peakomitee — kui peale esimehe koosolekust osa wõtawad vähemalt neli liiget.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 30 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro: Enne kui § 31 juurde asuda, tähendaksin, et siin seisib waremalt niisugune redaktsioon — hindamise peakomitee asjaajamist toimetab liikumata waranduste maksuamet (kadastriamet.) Wahepeal on selgunud, et meil ei ole niisugust ametit ja sellepärast on wastu wõetud järgmine muudatus, mis oleks lugedes järgmine (loeb): Hindamise peakomitee asjaajamist toimetab kinniswarade hindamise amet, maakonna hindamise komiteede asjaajamist — wanem hindaja ja walla komisjonide asjaajamist — hindaja.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 31 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja Chr. Arro (loeb): § 32. Rahaministril on õigus kokkuleppel siseministriga ja põllutöoministriga, käesolewa seaduse seletuseks üldiseid juhtnööre ja üksikuid määrusi wälja anda, mis on kohustawad eraisikutele, hindamise

asutustele ja hindajatele; juhtnöörid ja määrused kuulutatakse „Riigi Teatajas“.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) § 32 on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **Chr. Arro**: Enne kui käesolew seadus lõpulikult vastu võetakse, tähendaksin selle peale, et komisjon on oma viimasel koosolekul leidnud, et § 19 p. c ei ole kokkukõlas teiste paragrahvidega. Nimelt on selles punktis jutt maksuinspektorite poolt maakonna hindamise komiteede otsuste peale sisseantud protestide lahendamisest. Et maakonna hindamise komiteedel mingisugust niisugust õigust pole jäetud, et hindamisi kohapeal otsustada, siis ei jää ka inspektoritele mingisugust protesteerimise võimalust. Hindamise komitee on üks niisugune wahetalituse komitee, kes ainult muretseb materjaale ja saadab neid peakomiteele edasi. Selles mõttes on ka see punkt nimetatud paragrahwis üleaarne. Ma saan sellekohase ettepaneku tegema kolmandal lugemisel.

Juhataja **A. Kerem**: Sellega oleks käesolew seadus teisel lugemisel vastu võetud.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Bergman**.)

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

16. Kodanliste võimude poolt nõuetawa kaitsewäelise kaasabi seadus — II lugemisel. Üldise komisjoni aruandja **T. Kalbus** (loeb): Kodanliste võimude poolt nõuetawa kaitsewäelise kaasabi seadus.

Juhataja **A. Kerem**: (Hääletatakse.) Sellega on pealkiri nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 1. Kodanlistel ametiwõimudel on õigus kaitsewäeosasid abiks kutsuda äärmistel kordadel, kui politseilised kaitseabinõud nende kõrwaldamiseks küllaldased ei ole:

1) Tulekustutamiseks igasugustel tulekahju kordadel, samuti ka metsade, soode või rabade põlemisel; waranduste järewalwamiseks tulekahju ajal; weeuputuse või muil juhtumistel, mis üldise õnnetusega ähwardab;

2) ärajooksnud wangide tabamiseks või kurjategijate püüdmiseks, kui nad on suurel arwul või kui nende poolt sõjariistus wastuhakkamist võib oodata;

3) wangide määramise lõpetamiseks wangistuskohdades;

4) sõjariistadega warustatud salakaubawedajate salkade tabamiseks;

5) üldist julgeolekut ähwardawate korratuste lõpetamiseks, kodanlistele võimudele hulgalistel wastuhakkamistel; riisumistel, waranduste häwitamistel või rüüstamistel;

6) tähtsamate walitsuse ja seltskondliste asutuste kaitseks, kui neid hädaoht ähwardab.

M. Neps (sd.): Kui käesolew seadus esimesel lugemisel oli, siis deklareerisid pahempoolsed rühmad oma seisukohti selle seaduse kohta. Nimelt sotsiaaldemokraatlisest rühmast pahempoolsed rühmad asusid selle seaduse kohta kohe eitawale seisukohale, näidates, et see seadus otsekohe terawa otsaga on sihitud tööliste vastu. Sotsiaaldemokraatide rühm leidis, et see seadus eneses niisuguseid punkte sisaldab, mis iseenesest väga tarwilikud ja töölisteklassile kardetawad ei ole. Siin räägitakse sõjawägede appikutsumisest kurjategijate kinnipüüdmiseks jne. nii, et selle seaduse vastu absoluut eitawale seisukohale asuda ei saa. Ainukene punkt, mis selles seaduses kahtlust äratav, on nimelt punkt viies, kus räägitakse, et sõjawäe kaasabi võib välja kutsuda üldist julgeolekut ähwardawate korratuste lõpetamiseks kodanlistele võimudele hulgalistel wastuhakkamistel, riisumistel, waranduste häwitamisel ja rüüstamistel. Ma usun, et nüüd keegi ei taha seletama tulla, et eelpoolnimetatud juhtumistel, kui kodanlised kaitseabinõud selleks küllaldased pole, sõjawägede väljakutsumine üleliigne oleks. Küll aga võib seda paragrahwi, kui tahetakse, kõigeleilamas ulatuses tarwitada teatawas mõttes tööliste terroriseerimiseks, sellepärast, et see paragrahw annab nõndamoodi seletada, et isegi passiiwsete wastuhakkamiste puhkudel võib sõjawäge välja kutsuda, kuna niisugusel juhtumisel mingisugust tarwidust sõjawäge tarwitada ei ole. Kujutame ette, et kusagil wabrikus töölised ilmuwad wabrikusse, neid kästakse tööle hakata, nad seda ei tee, kuid seal juures ei mõtlegi nemad mingisuguse wastuhakkamise peale. Sellepärast tahan ma selle paragrahwi juurde

paranduse teha, et sõna „hulgalise“ järele saaks pandud sõna „wägiwallaga“. Kui see ettepanek imestust wälja kutsub pahemal pool, ja näidata tahetakse, nagu tahaksin mina sellega kodanlistele wõimudele sõjawäe tarwitamise õigust kätte anda, siis mina lähen wälja sellelt seisukohalt, et ka kodanlised wõimud wõiwad sõjawäe wälja kutsuda wastuhakkamise lõpetamiseks. See wõib küll esiotsa imestust tekitada, aga mina ärwan, et ei saa ju olla mitte nii naiw ja arwata, et üks walitsus, olgu ta missugune ta on, ei tohi kätt liigutada otsekohe wastuhakkamise korral. Siis ei ole ju mingisugust rewolutsiooni, waid see oleks mingisugune nali. Kui rewolutsiooni tahetakse teha, siis minnakse selle peale tõsiselt ja rehkendatakse sellega, et iga walitsus ennast oma jõuga ja wõimuga pukil hoida püüab ja sellepärast ei saa kuidagi wiisi arwata, et sarnaste paragrahwide põhimõttelik lubamine on oma wastastele sõjariistade kätteandmine. Aga iga sõjariist ja iga paragrahw peab olema sarnane, et ta tarwitamine wälja ei kutsuks liialdatud abinõusid, waid peaks olema siseministril ja politseiülemal wõimalus sõjawägesid wälja kutsuda kindlaksmääratud korras ja neile ette näidata, kui kaugele nad seaduse tarwitamise juures minna wõiwad. Kui minu ettepanek wastu wõetakse, nimelt sõna „hulgalise“ järele panna sõna „wägiwallaga“, siis teeks see selle paragrahwi mõtte igatahes selgemaks ja ei jätaks mingisugust mõtet otsekohe sõjawäe wälja kutsuda ja ei ole mitte mõtet otsekohe nende wastu sõjariistu tarwitada, nagu räägitakse praeguses § 18.

Ma wõiks isegi oma isiklikust elust näituse tuua, et passiwset wastuhakkamist wõidakse wastuhakkamiseks lugeda. Kui mina Saksa okkupatsiooni aja algul Saare maakonnawalitsuse eesotsas seisin, siis pandi mulle otsekohe nõudmine ette, — et Teie ilmute sinna ja teete seda ja seda. Mina awaldasin kategooriliselt, et mina seda mitte ei tee. (T. Kalbus (töer.): See oli tõrkumine.) See ei ole wastuhakkamine, waid tõrkumine, aga seda mõisteti kui wastuhakkamist. Igatahes peaks selle seaduse põhimõte olema arusaamatusi ära hoida, et seda seadust peab tarwitama niisugustel põh-

justel, kus ennast awaldab otsekohe wägiwald, kus hakatakse wastu, kas sõjariistadega ehk ükskõik missuguste abinõudega. Siis on ka loomulik, et kutsutakse sõjawägi appi, kui kodanlistel wõimudel otsekohe abinõu ei ole wastuhakkamiste likwideerimiseks. Weneajal leidsid niisugused nähtused aset, et kui töölised wabrikus mitte töötama ei hakanud, siis kutsuti sõjawägi appi, demonstreerimise mõttes. Kas tahate meil seda ka teha?

Juhataja A. Kerem: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja T. Kalbus: Mina ei saa härra Neps'i ettepanekuga ühineda. Kui nüüd sõna „wägiwaldne“, mida härra Neps siin tahab, wahetele panna, wastu wõtta, siis teeb see selle paragrahwi segasemaks. Kui asuda härra Neps'i seisukohale ja niiviisi seletada, et on olemas aktiivne wastuhakkamine ja passiivne wastuhakkamine, noh, siis niisugust seletust keegi anda ei saa. Sellepärast ei saa mina härra Neps'i parandusega ühineda.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Neps'i poolt on sisse tulnud järgmine parandus: „Panen ette selles paragrahwis sõna „hulgaliste“ järele panna sõna „wägiwallaga“. Mina asun selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. Nüüd tuleb § 1 hääletamisele komisjoni redaktioonis. (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 2. Peale § 1 tähendatud juhtumiste wõib kaitsewäeosasid abiks kutsuda teistes seadustes ettenähtud korras:

- 1) walweks riigiwaranduste ja transportide saatmisel;
- 2) kohtuotsuste täitmisele;
- 3) kaasabiks kohtuwõimudele;
- 4) karauli pidamiseks.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 3. Ähwardavate korratuste ärahoidmiseks lubatakse kaitsewäeosasid nende alalisest asukohast wälja nõuda ainult nendes kohtadesse, kus kaitsewäe kohal ei ole, ehk liiga wähesel arwul.

Alalistes kaitsewäe asukohtades on, ähwardawat hädaohtu nähes, kodanlisel wõimul § 4 ettenähtud korras õigus nõuda, et erakorralisteks juhtumisteks walwe meeskond määratakse, kes kasarmutesse jäädes valmis oleks wiibimata korratuste kohtadele ilmuma.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 4. Kaitsewäeosa abikskutumise õigus on siseministril ning linna ja maakonna politseiülemal. Kaitsewäeosade saatmist ühest maakonnast teise wõib nõuda ainult siseminister.

Tähendatud ametiwõimud pööravad nõudmisega kaitsewäe abisaamiseks wastawa garnisoni- wõi wäeosäilema poole, kui kohapeal alalist garnisoni ei ole.

Kaitsewäeosa abikskutumisest teatawad politseiülemad siseministrile.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 5. Kohtu asutamise seaduse §§ 159 ja 316 ja krim. kohtup. seaduse § 272 ettenähtud juhtumistel on õigus nõuda kaitsewäeosade abi selle seaduse § 4 teise lõike korras kohtu esimeestel otseteel, kohtu-uurijatel ja -pristawitel politseiülema kaudu. Abikstulnud wäeosa tegewust käsutab politsei kohtuwõimu ülesandel.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 6. Kaitsewäeosade abinõudmine awaldatakse kirjalikult. Juhtumistel, mil wiivitada ei saa, wõib nõudmist awaldada ka muul wiisil, kuid nii, et garnisoni- wõi wäeosäilem oleks selgusel, et nõudmine on selle isiku poolt, kes selleks õigustatud, ja et garnisoni- wõi wäeosäilemal täpisealt teada oleks, kuhu tema wäeosa peab saatma. Muul wiisil awaldatud nõudmine korratatakse kirjalikult wiivitamata esimesel võimalasel, hiljemalt aga kuue tunni jooksul.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 7. Nõudmises peab tähendatud olema,

mis põhjustel kaitsewäeosa abi tarwilik, wäeosa soowitaw suurus ja muud olukorda selgitawad andmed. Wäljasaadetawa wäeosa suuruse ja liigi määrab lõpulikult ülem, kelle poole kaitsewäelise abi nõudmisega pööratud.

Märkus: Kui garnisoni-, wõi wäeosäilem kodanliste wõimude nõudmist õigeks ei tunnista, siis teatab ta sellest oma otsekohesele ülemusele, kusjuures ta aga abinõudmise wiivitamata täitma peab.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 8. Kodanliste wõimude korraldusel wõib wäeosasid määratud kohale saata küüdi korras, samuti ka raudteel ja laewadel.

Kõik sõidu-, weoriistade ja laewade omanikud, eraasutused ja raudteed on kohustatud wäeosasid nendele määratud kohale wiima.

Weo ja ülespidamise kulud kaetakse sõjaministeeriumi arwel.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 9. Hulgaliste korratuste lõpetamiseks peab kohale saatma mitte vähem, kui üks rood jalawäge, wõi kuulipildujate kommando, wõi eskadron ratsawäge, wõi kahurwäeosa mitte vähem, kui kahe suurükilises koosseisus, wõi soomuswägedest üks soomusauto wõi tank. Kui jala- wõi ratsawäge kohal ei ole, wõib jalawäe meeskonda korraldada ka kahurwäest ilma suurtükkideta vähemalt wiiekümnehelises salgas ning wõimalikult ratsa. Jala- ja ratsawäeosale antakse tarbekorral kahur-, wõi soomuswäeosad kaasa.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 10. Abikssaadetawa wäeosa ülem peab ohwitser olema. Hulgaliste korratuste lõpetamise juures juhib wäeosa tegewust ameti järele kõigewanem wäljasaadetud wäeosade ülematest.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 11. Kodanlised ametiwõimud peavad kohaleilmunud wäeosäülemale asja seisukorra ära seletama ja teatama ülesande, mis wäeosale täitmiseks antakse.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 12. Kodanlised ametiwõimud pööravad kõigi oma nõudmistega abikstulnud wäeosale ülema poole ja ei käsuta ise sõdurid.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 13. Kodanlised ametiwõimud ei ole õigustatud abikstulnud kaitsewäeosade ülemate peale panema iseseiswate politseile omaste kohuste täitmist, waid wõiwad nendelt omale kaasabi nõuda. Kodanlistele wõimudele jääwad kaitsewäeosate tegewuse ajal alale kõik tema seaduslikud õigused ja kohustused niiwõrd, kui need ei takista wäeosale käsutamist ja ülesande täitmist.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 14. Kui wäeosale kohale ilmumisel korraldused ei lõpe, siis tehes wiimast hoiatust, wolitawad kodanlised ametiwõimud kohaletulnud wäeosäülemale tarwitusele wõtma tarwilikka abinõusid korralduste lõpetamiseks, rahwasalkade laialiajamiseks, wõi nende kinniwõtmiseks.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 14 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 15. Abinõude tarwitamisel korralduste lõpetamiseks talitab wäeosäülem iseseiswalt, kunni tema leiab oma ülesande täidetud olevat. Kõik kohalolewad ametiwõimud peavad wäeosäülemale ülesande täitmiseks toetust andma.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 16. Kui kodanlisi ametiwõime korralduste kohal ei leidu, siis toimetab wäeosäülem kohale jõudes oma äranägemise

järele, kunni kodanliste ametiwõimude kohaleilmumiseni.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 17. Kui korraldusi ilma sõjariistade tarwitusele wõtmiseta ei saa lõpetada, käsib wäeosäülem oma äranägemise järele tarwitusele wõtta külme sõjariistu wõi laske-riistu.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus (loeb): § 18. Sõjariistu wõib tarwitada:

I) Pärast wolituste saamist kodanlised ametiwõimud peale kolmekordse hoiatuse pasuna ehk trummi signaaliga;

1) sõnakuulmata rahwahulga laialiajamiseks;

2) rahwasalka wastu, kes takistab kaitsewäe liikumist.

II) Kodanlise ametiwõimu poolt wolitusi ootamata, peale kolmekordse hoiatuse rahwahulga wastu, kes kaitsewäge sõnades haawab.

III) Kodanlise ametiwõimu poolt wolitusi ootamata ilma ühegi hoiatuseta:

1) wangide ehk rahwahulga wastu, kes kaitsewäele peale tungiwad;

2) nende wastu, kes kaitsewäeosale juuresolekul isikute wastu wägiwalda tarwitawad; kes wägiwaldselt häwitawad warandust; nõndasama ka tulesüütajate ja tapjate wastu;

3) nende wastu, kes takistusi teewad ehk wastu hakkawad arreteerimise alla käiwate isikute kinniwõtmisel.

M. Neps (sd.): Kui härradel parempoolsetel selge on, et wastuhakkamise all tuleb lugeda wägiwaldset wastuhakkamist, siis peaksid nad minu paranduse poolt olema, sõna „wägiwaldselt“ juurde wõtma, et mingit kahtlust ei tekiks.

Siis on mul selle paragrahwi kohta weel mitu parandust teha. Nimelt on p. II öeldud „peale kolmekordse hoiatuse“, ei ole aga ära tähendatud, milles see hoiatus seisab, kuna p. I on öeldud „peale kolmekordse hoiatuse pasuna- ehk trummi-signaaliga“. Wõib küll oletada, et siin samasugust hoiatuse moodust tarwitatakse, kui esimeses punktis, igatahes päris selge see ei ole. Kodanik peab nimelt

teadma, missugune hoiatus sel puhul järgneb, kas õhkulaskmine püssidest wõi trummidega märguandmine. Puhit järjekindluse mõttes arwan mina, et siin tuleb samasugust hoiatuse abinõu tarwitusele wõtta, nagu esimeses punktis, ja teen sellepärast paranduse wõtta sõnade järele p. II: „peale kolmekordse hoiatuse“ sõnad: „pasuna- ehk trummisignaali“. Kui arwatakse, et teistsugune hoiatamise moodus tarwitusele peab tulema, tuleks see siin igatahes ette näha.

Peale selle teen ma paranduse p. III kohta, kus on öeldud, et sõjariistu wõib tarwitada ilma ühegi hoiatuseta. Noh, härrad, kui teie tahate karmid olla ja, wõib olla, on see karmus iseenesest suuremate õnnetuste ärahoidmiseks tarwilik, siis wõib see seisukoht osalt õige olla, kuid arwata, et igasugune ülearune hoiatus wõiks weel suuremaid ohwrid tuua, on põhjendamata. Ilma mingisuguse hoiatuseta otsekohe laskma hakata oleks ikkagi liiga karm, sellepärast, et rahwas sellest ikkagi kohe aru ei saa wõi ei oska endale ette kujutada, et kohe wõib laskmine algada. Siin on öeldud, et laskmine wõib ilma hoiatuseta algada wangide ehk rahwahulga wastu, kes kaitsewäele peale tungib. Kujutage aga nüüd ette, et niisugune rahwahulk mässab ja tungib peale ainult prowokatsiooni mõjul, sest sõja korras ja hädaohtlikka pealetungimisi meie siseriigis ikka ette tulla ei wõi. Kui midagi niisugust juhtub, siis peab muidugi otsekohe wastu hakkama, kuid kindel on, et seda juhtuda ei wõi. Ja sellepärast peaks iga niisuguse sõjariistade tarwitamise juures ikka mingisugune hoiatus olema, olgugi ka kõigewäiksem, sellepärast panen mina ette III punkti täiendada nii, et sõnade „ilma mingi hoiatuseta“ asemel oleks „ühelikordse hoiatusega, õhkulaskmisega“. Öeldakse küll, et õhkulaskmine olewat see kõigeõnnetum abinõu, mis wälja kutsuwat ainult suuremat werewalamist, aga senni, kui meie ei ole teist abinõu leidnud, on siiski parem seda tarwitada, kui et järsku hakata rahwahulga sekka laskma, mis liiga mõttetut ja liiga karm on. Kui siiski sõjariistu tarwitama peab, siis ei wõi ka keegi öelda, kui hoiatus on olnud, et tema mingisuguse prowokatsiooni ohwriks oleks saanud.

Punkt 3. panen ma ette järgmiselt redigeerida: „Nende wastu, kes wägiwaldselt takistus teewad, wõi wägiwallaga wastu hakkawad arreteerimise alla käiwate isikute kinniwõtmisel.“ Nende sõ-

nade: „wägiwallaga“ juures ma enam peatama ei hakka, sest et ma juba § 1. juures põhjendasin selle sõna juurdelisamist.

Juhataja **A. Kerem**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **T. Kalbus**: Selle parandusega, mis on tehtud teise osa kohta, nimelt juurde lisada sõnad: „pasuna- ehk trummisignaali“, wõin ma ühineda, sest sedasama mõistis ka komisjon. Teiste parandustega aga ei saa ma mitte ühineda. Tähendaksin Riigikogu liigetele nii palju, et § 14. mis juba wastu wõetud, on öeldud, et kodanlised wõimud tehes wiimast hoiatust, annawad oma wolituse üle sõjawäeülelemusele. Tähendab, siin on öeldud, et kodanliste wõimude poolt tehakse hoiatus. Kui seda ei kuulata, siis alles antakse wõim sõjawäele üle. Nii ei saa ilma hoiatuseta ühtegi sammu sõjariistadega astuda. Riigikaitse ja üldises komisjonis selgus, et ei wõi nii kaua oodata, kunni rahwas sõjawäeosade kallale tungib ja teiseks tunnistati hoiatuswiisi õhkulaskmise läbi täiesti kõlbmatuks ja otsarbekohatuks. Neil põhjustel ei wõi mina mitte rkl. Neps'i ettepanekutega punkt 3. kohta ühineda, kuna punkt 2. kohta tehtud ettepanekuga ma ühinen.

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Neps'i poolt on järgmine parandus tehtud: „Panen ette § 18 p. II täiendada sõnade „kolmekordse hoiatuse“ järele sõnaga: „pasuna- wõi trummisignaali“.

Selle osaga on aruandja ühinenud ja nii ei tule ta eraldi hääletamisele.

Loen ette rkl. Neps'i paranduse II osa: „p. III sõnade „ilma ühegi hoiatuseta“ asemel panna: „õhkulaskmisega“. Ja p. 3. järgmiselt redigeerida: „Nende wastu, kes wägiwaldselt takistus teewad, wõi wägiwallaga wastu hakkawad arreteerimise alla käiwate isikute kinniwõtmisel.“

Asun selle hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawana murega tagasi lükatud. Siis tuleb hääletamisele § 18 ühes esimese osa rkl. Neps'i parandusega, millega aruandja on ühinenud. (Hääletatakse.) § 18 on nähtawana murega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 19. Karaulid, tunnimehed ja teised kaitsewäelased, kes olid määratud kodanlike ametiwõimudele abiks korratuste mahasurumisel, wõiwad sõjariistu tarwitada enesekaitseks, nõndasama ka isikute kaitseks, kes nende kätte ehk nende walwele

olid usaldatud, kui ka wangistatud isiku wastu, tema põgenemise juures.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 20. Abiskutsutud kaitsewäeosa saadetakse tagasi, kui kodanlised wõimud tema abi enam tarwilikuks ei pea.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamuslega wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb): § 21. Selle seaduse maksmahakkamisega kaotab oma jõu üldise kubermangu asutamise seaduse (W. s. k. II. k.) lisa § 316 märkuse juurde.

Juhataja **A. Kerem:** (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamuslega wastu wõetud. Sellega on ka seadus II lugemisel wastu wõetud.

Tänane päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

Abisekretäär **W. Pezold.**